

Marie Anklev och Eva Björklind

Socionomprogrammet med inriktning mot äldre, Institutionen för socialt arbete. Ersta
Sköndal Högskola

Vetenskaplig metod och examensarbete, SÅ62, VT 2010

Grundnivå

Handledare: Kenneth Sundh

Examinator: Anders Kassman

När socialtjänsten stoppar huvudet i sanden

**En studie som belyser hur hjälp och stödinsatser för äldre brottsoffer kan se ut
i Sveriges kommuner**

When social services puts their heads in the sand

**A study that highlights the help and support interventions for older victims
may look like in Sweden's municipalities**

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till alla dem som gjort det möjligt för oss att genomföra denna uppsats. De respondenter som ställt upp på våra intervjuer har haft en helt avgörande roll i vårt arbete och vi är mycket tacksamma för att de har tagit sig tid att besvara våra frågor. Ett särskilt tack vill vi även tillägna Kenneth Sundh som varit vår handledare under uppsatsskrivandet och till Emilia Forssell som varit kursansvarig och hjälpt oss igenom hela forskningsprocessen.

Till sist vill vi tacka våra familjer som gett oss utrymme och till varandra för ett gott samarbete.

Tack!!

Marie Anklew och Eva Björklind

Sammanfattning

År 2001 kompletterades Socialtjänstlagens 5 kap. 11 § till att omfatta alla brottsoffer och deras närstående. I den nya lagtexten står det att socialnämnden har till uppgift att verka för att de som utsatts för brott och deras närstående ska få stöd och hjälp. Syftet med denna kvalitativa studie har varit att öka kunskapen kring hur socialnämnden och socialtjänsten tar ansvar för brottsoffer över 65 år. De frågor vi ville få besvarade var vad socialnämnden och socialtjänsten gör för att hjälpa och stödja äldre brottsoffer samt om socialnämnden som enligt socialtjänstlagen har ett ansvar för brottsoffer kan lämna över ansvaret för brottsoffer till andra aktörer som till exempel brottsofferjouren. För att få svar på våra frågor genomförde vi semistrukturerade intervjuer med tjänstemän och politiker i 13 av Sveriges kommuner fördelat på storkommun, mellankommun och glesbygdskommun. Vi transkriberade och tematiserade vår empiri som vi sedan analyserade med hjälp av analysmetoden bricolage. Vidare använde vi oss av Michael Lipskys teori om gatunivåbyråkrater, lagtexter samt tidigare forskning. Det vår studie visar är att kommunerna vi undersökt arbetar på väldigt olika sätt och att respondenterna har olika inställningar till socialtjänstens och socialnämndens ansvar för att ge äldre brottsoffer hjälp och stödinsatser.

Nyckelord: brottsoffer, äldre, ansvar, hjälp och stödinsatser, socialtjänst, socialnämnd, socialtjänstlagen.

Abstract

In 2001 it was supplemented by the law of social services chapter 5 § 11 to regard in favor of all crime victims and their relatives. The text says that the social welfare committee has the task to work for the victims of crime and their relatives should receive support and assistance. The aim of this qualitative study was to raise awareness about how social welfare board and social services to take responsibility for crime victims over 65 years. The questions we wanted answered was what the social welfare board and social services is doing to help and assist elderly victims and if social welfare board under the law of social services has a responsibility for crime victims and could hand over responsibility for crime victims to other actors such as the organization *brottsofferjouren*. To get answers to our questions, we conducted semistructured interviews with officials and politicians in 13 of Sweden's municipalities in different sizes, large, medium and small municipality. We transcribed and themed our empirical and then we use the analytical bricolage to analyze the results. Furthermore, we used Michael Lipskys Street-level bureaucrats-theory, the law and previous research. The result shows that the municipalities we studied works in very different ways and that the respondents have different attitudes to social services and social responsibilities of the board to give the elderly crime victims assistance and funding.

Keywords: victims of crime, elderly, responsibility, help and support, social services, social welfare, social services law.

Innehållsförteckning

Förord	2
Sammanfattning	3
Abstract.....	4
Innehållsförteckning	5
1. Inledning	7
1.2 Problemformulering	8
1.3 Syfte	8
1.4 Frågeställningar.....	8
1.5 Avgränsningar	9
1.6 Ansvarsfördelning	9
2 Bakgrund.....	10
2.1 Äldre brottsoffer.....	10
2.2 Brottsofferjouren.....	10
2.3 Socialnämnden.....	11
2.4 Socialtjänst.....	11
2.5 Definitioner av centrala begrepp.....	11
2.5.1 Brottsoffer.....	11
2.6 Aktuella lagrum	12
2.6.1 SoL 2 kap. 2 §	12
2.6.2 SoL 3 kap. 1§.....	12
2.6.3 SoL 3 kap. 3 §	13
2.6.4 SoL 4 kap. 1 §	13
2.6.5 SoL 5 kap. 11 §	14
2.7 Litteratur och tidigare forskning	14
2.7.1 Brottsofferforskning.....	15
2.7.2 Brottsofferforskning i Sverige, en översikt	15
2.7.3 Äldre brottsoffer.....	18
2.7.4 Förslag till åtgärder för äldre brottsoffer	18
2.7.5 Socialtjänstens och brottsoffer.....	19
2.7.6 Socialtjänst, frivilligorganisation och brottsoffer	21
2.7.7 Äldre brottsoffer ur ett statistiskt perspektiv samt brottens konsekvenser	22

2.4 Teori	23
2.4.1 Street level Bureaucracy.....	23
3. Metoder & Material	25
3.1 Forskningsansats	25
3.2 Förberedande arbete	25
3.3 Artikel och litteratursökning.....	27
3.4 Intervju	28
3.4.1 Urval.....	28
3.4.2 Population.....	29
3.4.3 Intervjugenomförande	29
3.5 Databearbetning	31
3.5.1 Transkribering.....	31
3.5.2 Analys.....	31
3.6 Reliabilitet	32
3.7 Validitet	32
3.8 Metodologiska problem.....	33
3.9 Etiska aspekter	33
4. Resultatredovisning	36
4.1 Analys.....	52
Styrningsmöjligheter.....	52
Ansvar	53
5. Diskussion	55
Källförteckning	57
Litteratur	57
Bilaga 1 Intervjuguide till kommuner	59
Bilaga 2 Respondentförteckning	60

1. Inledning

I Sverige utsattes år 2008 nästan var fjärde person mellan 16-79 år för någon form av brott enligt brottsförebyggande rådets (i fortsättningen BRÅ) skrift Nationella trygghetsundersökningen 2008. De flesta brott som begås i Sverige kommer aldrig till polisens kännedom då flertalet brottsoffer väljer att inte göra en polisanmälan. Mörkertalet är därför stort och är ett centralt förhållande som man måste ta hänsyn till i alla bedömningar av brottslighetens struktur och utveckling (Irlander & Westfelt, 2010).

Det har begåtts brott i alla tider. Ur ett historiskt perspektiv har brottsoffret haft olika roller i samhället. Från 1500-talet i norden hade brottsoffret en betydande roll i rättsskipningsprocessen då straffet gärningsmannen fick i stor grad påverkades av det lidande och den skada brottsoffret åsamkats. I samband med att det juridiska rättssystemet växte fram och rättsskipningen i allt större utsträckning utfördes av professionella hamnade fokus mer på gärningsmannen då det ansågs att det var samhället och inte brottsoffret som var den drabbade (Nilsson, 2003). Först på 1970-talet började samhället åter igen få upp ögonen för brottsoffren och deras situationer. Den grupp som främst låg i fokus då var kvinnor som utsattes för misshandel och sexualbrott (Ekbom m-fl. 2006).

I vår studie har vi fokuserat på äldre personer som utsatts för någon form av brott. Med äldre personer avses vi personer över 65 år. Den 1 november 2009 fanns det i Sverige 1 703 659 personer över 65 år, men gruppen äldre växer stadigt i takt med att vår medellivslängd successivt ökar (SCB, 2009).

Personer över 65 år räknas ofta som en särskild grupp, ett exempel på det kan vara i vissa delar av socialtjänstlagen. Socialtjänstlagen (i fortsättningen SoL) 5 kap. 11 § är dock inte särskilt anpassad för äldre personer och det står inte att socialnämnden skall vidta särskilda åtgärder för dem.

Enligt BRÅ:s Nationella trygghetsundersökning (2010) så förekommer våld mot äldre i Sverige i sådan utsträckning och får sådana svåra konsekvenser att det kan betraktas som ett folkhälsoproblem. Uppskattningar visar på att ungefär 16 procent av alla äldre kvinnor och 13 procent av alla äldre män har varit utsatta för våld i någon form efter det att de fyllt 65 år. Trots detta är våld mot äldre fortfarande ett tämligen outforskat fenomen (BRÅ, 2010).

Tidigare forskning visar att brott ofta orsakar stora och allvarliga konsekvenser, i synnerhet för äldre personer. Äldre brottsoffer behöver därför ofta mer stöd, hjälp och längre tid för att återhämta sig än andra efter att ha utsatts för brott. Risken för tillexempel isolering och känsla

av otrygghet är större för denna grupp i jämförelse med andra (Brottsofferjourernas Riksförbund, 2006).

Vem har ansvaret för att äldre brottsoffer får sina behov tillgodosedda? Enligt SoL 2 kap. 2 § finns det tydligt uttryckt att kommunen har det yttersta ansvaret för alla som vistas där.

I ett samtal med en volontärarbetare, en så kallade brottsofferstödjare, väcktes vår nyfikenhet. Enligt den information vi fick av volontärarbetaren har brottsofferstödjare en mycket viktig funktion, samt att denna insats utförs av frivilligarbetare som inte får någon lön. Volontärerna tar till exempel ledigt från sina ordinarie arbeten för att följa med och stötta ett brottsoffer vid en rättegång. I samtal med ett antal poliser, en person från brottsoffermyndigheten, en representant från brottsofferjouren samt ett brottsoffer över 65 år väcktes flera frågor hos oss. Samtliga informanter berättade att det är brottsofferjouren i första hand man som äldre brottsoffer hänvisas till om man är i behov av hjälp och stöd. Detta fick oss att vilja forska kring vilka som har och tar ansvar för äldre brottsoffer.

1.2 Problemformulering

Det finns som nämnts ovan en särskild paragraf som reglerar socialnämndens ansvar för brottsoffer, SoL 5 kap. 11 §. Vi tycker att det är intressant och viktigt att ta reda på hur den här lagen tillämpas i praktiken samt hur gruppen äldre brottsoffer kan få stöd och hjälp. Detta för att vi tycker att lagen lämnar mycket tolkningsfrihet och handlingsutrymme för dem som arbetar under den. Vi anser även att det är viktigt att lyfta ämnet då det bedrivits anmärkningsvärt lite forskning kring äldre brottsoffer samt att statistik pekar på att gruppen äldre stadigt växer.

1.3 Syfte

Syftet är att öka kunskapen kring hur socialnämnden och socialtjänsten tar ansvar för brottsoffer över 65 år.

1.4 Frågeställningar

- Vad gör socialnämnden och socialtjänsten för att hjälpa och stödja äldre brottsoffer?
- Kan socialnämnden och socialtjänsten lämna över ansvaret för brottsoffer till andra aktörer?

1.5 Avgränsningar

För att avgränsa vårt forskningsområde har vi valt att begränsa oss till brottsoffer som är över 65 år. Vi har valt att främst titta på äldre i allmänhet och till exempel inte äldre som råkar ut för brott inom olika institutioner. Vi har valt att främst titta på äldre brottsoffer som grupp och inte utifrån ett särskilt könsperspektiv.

Den litteratur och information som vi tagit del av visar på att det finns en mängd olika aktörer som har till uppgift att hjälpa och stödja olika grupper av brottsoffer. Det finns flera frivilligorganisationer som arbetar kring brottsoffer, vi har fokuserat vår studie på socialnämndens och socialtjänstens förhållande till brottsofferjouren. Vi har främst utgått från svenska förhållanden i vår forskning.

1.6 Ansvarsfördelning

Den här studien har genomförts av två socionomstuderande, Marie Anklew och Eva Björklind. För att kunna genomföra ett bra arbete så har vi haft ett tätt samarbete där vi tagit vara på varandras styrkor. Då det hör till vår uppgift att redovisa den arbetsfördelning vi haft under arbetets gång så har Marie varit huvudansvarig för metodavsnittet och Eva för tidigare forskning. Vi har hela tiden läst varandras texter och under den mesta tiden även suttit tillsammans och resonerat oss fram till vad vi ska skriva.

2 Bakgrund

2.1 Äldre brottsoffer

Vi har som nämnts tidigare valt att fokusera undersökningen på gruppen äldre brottsoffer, det vill säga brottsoffer över 65 år. Enligt svensk brottsofferstatistik är inte gruppen äldre överrepresenterad i förhållande till andra åldersgrupper. Men trots detta så är det fortfarande många äldre som blir utsatta för brott varje år.

Den första juli år 2001 kompletterades socialtjänstlagen (Lag 2001:453) med en särskild bestämmelse som reglerar socialtjänstens ansvar för brottsoffer. Så här lyder SoL 5 kap. 11 § :

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden skall också särskilt beakta att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.

Innan ändringen år 2001 riktade sig paragrafen till våldsutsatta kvinnor, men i proposition 2000/01:79 menar regeringen att socialnämnden skall ha ansvar för alla brottsoffer.

I propositionen framgår även att ideella föreningar och frivilligorganisationer skall ses som viktiga aktörer i arbetet med brottsoffer och att de ska ges möjlighet att arbeta fortlöpande (2000/01:79).

Socialstyrelsen skickade i december år 2009 ut ett meddelandeblad till socialnämnderna och till flera ideella organisationer. I det fanns bland annat följande att läsa:

Socialnämnden kan lämna över genomförandet av en insats till någon annan, t.ex. en ideell förening som driver en kvinnojour. Men även om nämnden bedömer att den ideella föreningen i det enskilda fallet är mest lämpad att utföra insatsen har nämnden bl.a. ansvar för att insatsen är av god kvalitet enligt 3 kap. 3 § SoL. En förutsättning för att överlämna genomförande av en insats enligt socialtjänstlagen till en ideell förening är att föreningen förklarar sig villig att genomföra insatsen.

God kvalitet enligt SoL i detta sammanhang kan t.ex. innebära att socialnämnden kontrollerar och följer upp verksamheten gällande lokaler, personaltäthet, kompetens, tillgänglighet, rutiner och säkerhetsanordningar. Nämndens ansvar omfattar även uppföljning på individnivå av biståndsbeslutade insatser samt uppföljning på verksamhetsnivå av sådana insatser som är att bedöma som service enligt 3 kap. 1 § SoL. (Socialstyrelsen, 2009).

2.2 Brottsofferjouren

Brottsofferjourerna etablerades i Sverige på 1990-talet och idag finns det 100 stycken brottsofferjourer runt om i landet, en i varje polisdistrikt (Brottsofferjouren, 2010).

Brottsofferjouren är en ideellt driven organisation som är både politiskt och religiöst obunden. Syftet med deras verksamhet är att kostnadsfritt erbjuda brottsoffer olika former av hjälp och stöd- insatser för att på så vis vara ett komplement till övriga samhällsinsatser.

Polisen meddelar brottsofferjouren om de brottsoffer de kommer i kontakt med, oftast med brottsoffrets samtycke. Brottsofferjourernas målsättning är att kontakta den som utsatts för ett brott inom loppet av 24 timmar. All kontakt är dock frivillig (Bender & Holmberg, 2001).

Brottsofferjourerna arbetar även för att förebygga brott. Under 2008 hade brottsofferjourerna tillsammans 78 056 antal ärenden varav 2 287 handlade om äldre brottsoffer (Brottsofferjouren, 2008).

För att kunna etablera nya jourverksamheter i landet får brottsofferjourerna ekonomiska bidrag från brottsoffermyndigheten. Många brottsofferjourer ansöker även om föreningsbidrag från kommunerna, vissa kommuner betalar ut andra former av ekonomisk ersättning till de lokala brottsofferjourerna (Ekbom m-fl. 2006).

2.3 Socialnämnden

I socialnämnden sitter politiker som blivit framvalda av folket på demokratisk väg. Socialnämndens ansvar är bland annat att fördela resurser till socialtjänsten.

2.4 Socialtjänst

Det är svårt att finna en entydig definition av begreppet socialtjänst. Detta kan bero på att begreppet socialtjänst associeras till olika verksamheter som är organiserade på många olika sätt (Minell, 2001). Inom socialtjänsten arbetar tjänstemän. I vårt arbete avser vi professionella tjänstemän som utför myndighetsutövning.

2.5 Definitioner av centrala begrepp

2.5.1 Brottsoffer

Begreppet brottsoffer kan innebära olika former av utsatthet. Den vanligaste betydelsen är en fysisk person som är direkt utsatt för brott. Men det finns även indirekta brottsoffer, det är de personer som drabbas och lider skada av brottet även om de själva inte direkt utsatts för brottet. Denna grupp kan till exempel bestå av närstående som föräldrar och familj till någon som skadats allvarligt eller dödats. En grupp som på senare tid även räknas in i gruppen

brottsoffer är barn som bevittnar våld. Brottsoffer behöver inte alltid vara en fysisk person utan kan istället vara en organisation som utsätts för olika former av brott (Ekbom m-fl. 2006).

I FN:s brottsofferdeklaration definierar man brottsoffer på följande sätt:

Offer innebär personer som, enskilt eller gemensamt, har lidit skada, inklusive fysisk eller psykisk skada, känslomässigt lidande, ekonomisk förlust eller väsentlig försämring av sina grundläggande rättigheter, genom handlingar eller underlåtelser som strider mot strafflagar som gäller i medlemsstaterna. (FN:s brottsofferdeklaration).

Vi kommer fortsättningsvis att använda oss av FN:s definition av begreppet brottsoffer. Begreppet brottsoffer kommer därför att vara objektivt och vi blandar inte in brottsoffrets egna tankar kring om de upplever sig som offer eller ej.

2.6 Aktuella lagrum

I den här studien kommer vi att hänvisa till några centrala lagrum. Dessa lagrum reglerar socialnämndens ansvar när det gäller människor som är i behov av hjälp och stöd.

2.6.1 SoL 2 kap. 2 §

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen för det stöd och den hjälp som de behöver. Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

I fråga om den som omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. finns särskilda bestämmelser i den lagen.

I 13§ och 16 kap.2§ finns föreskrifter om ansvar i vissa fall för annan kommun än den som den enskilde vistas i.

Denna lag visar på kommunens ansvar för de personer som vistas i kommunen. Den här lagen borde räcka för att styrka brottsoffrets möjligheter till stöd och hjälp genom kommunernas socialtjänst. Dock påpekar Norström och Thunved att socialnämndens arbete med vissa utsatta grupper ansetts vara så bristfälliga att lagstiftarna ansett det nödvändigt att särskilt påtala dessa grupper och deras behov. En av grupperna som då fått en egen paragraf är brottsoffren och deras närstående (Norström & Thunved, 2008).

2.6.2 SoL 3 kap. 1§

Till socialnämndens uppgifter hör att

- göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen,
- medverka i samhällsplanering och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen,
- informera om socialtjänsten i kommunen,
- genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,
- svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Denna lag har tre huvuduppgifter, *Strukturinriktade insatser* som är riktad till att kartlägga eventuella problem och arbeta med dessa. *Allmänt inriktade insatser* handlar om insatser som är generella och till för alla, särskilt viktiga är barn och unga. *Individuellt inriktade insatser* är de insatser varje enskild person får söka och som skall vara individanpassade. Det kan även vara förebyggande insatser (Nordström & Thunved, 2008).

2.6.3 SoL 3 kap. 3 §

Insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet.

För utförande av socialnämndens uppgifter skall det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

Den här lagen pekar på att det skall vara god kvalitet på allt arbete som utförs under socialtjänsten, både myndighetsutövning och övriga insatser. Detta oavsett om de organisationer som genomför arbetet är privat eller offentligt drivna. Vidare menar Norström och Thunved att socialtjänsten bör stödja socialt arbete som utförs av olika frivilligorganisationer. Dessa sociala frivilligorganisationer fyller en viktig roll i samhället genom att vara ett viktigt komplement till den kommunala socialtjänsten. Brottsofferjouren är ett exempel på en frivilligorganisation som författarna nämner. Vidare menar författarna att det ekonomiska stöd som kommunerna ger inte får innebära att de går in och styr frivilligorganisationernas arbete då deras självständighet och oberoende är viktigt att värna om. Trots frivilligorganisationernas viktiga funktion så hävdar Norström och Thunved att kommunen alltid har det yttersta ansvaret vilket innebär att de inte får lämna över ansvaret på frivilligorganisationen (Norström & Thunved, 2008).

2.6.4 SoL 4 kap. 1 §

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Nordström och Thunved menar att syftet med det första stycket i SoL 4 kap. 1 § är att tillförsäkra den enskilde rätten till stöd och hjälpinsatser från samhället när omständigheter gör att behov finns. Vidare menar författarna att lagen är generell för alla dem som behöver hjälp för sin försörjning eller för sin livsföring. Individerna skall få den hjälp han eller hon behöver för att uppnå en skälig levnadsnivå.

Dock är rätten till bistånd enligt denna paragraf inte ovillkorlig, detta innebär att socialtjänsten gör en biståndsprövning för att bedöma om den sökande har behov som de inte kan få tillgodosedda på annat sätt (Nordström & Thunved, 2008).

2.6.5 SoL 5 kap. 11 §

Socialtjänstlagens femte kapitel innehåller särskilda bestämmelser för olika grupper.

11§ i det femte kapitlet handlar om brottsoffer.

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden skall också särskilt beakta att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.

I det första stycket innebär brottsoffer vem som helst som utsätts för brott, oavsett kön, ålder eller vilken typ av brott man utsatts för. Individer som utsatts för brott eller närstående till de som utsatts för brott, kan vara i behov av hjälp och stöd och kan då söka bistånd från socialtjänsten. Brottsoffren och dess närstående har rätt till insatser enligt SoL 4 kap, 1§ om biståndsbedömningen pekar på att behov föreligger (Nordström & Thunved, 2008).

2.7 Litteratur och tidigare forskning

I våra försök att söka tidigare forskning kring socialtjänstens insatser för äldre brottsoffer har vi fått en uppfattning om att forskning som behandlar detta ämne, både i Sverige och internationellt är tämligen begränsad. Vi kommer att hålla oss främst till nationell forskning då välfärdsstaten Sverige är unik i sitt slag till exempel genom brottsoffrens rättigheter i SoL. I vår genomgång av tidigare forskning och litteratur har vi funnit ett litet antal forskningsprojekt som har beröringspunkter med vår studie.

När vi läst igenom tidigare forskning så fann vi att det ofta hänvisats till vissa forskare och arbeten. Även om fokus i vår studie har legat på äldre brottsoffer så har vi ändå valt att ta med tidigare forskning som till exempel belyst kvinnor som utsatts för våld. Detta för att vi inte funnit så mycket tidigare forskning om just äldre brottsoffer. Dock finner vi det intressant att ta med forskning som har uppmärksammat socialarbetares attityder, åsikter och erfarenheter kring gruppen våldsutsatta kvinnor då vi tror att det kan finnas många beröringspunkter med gruppen äldre brottsoffer, i egenskap av brottsoffer.

Vi har även valt att ta med två kandidatuppsatser och en magisteruppsats då urvalet bland tidigare forskning varit begränsad och att vi anser att dessa uppsatser har mycket att tillföra till vår egen forskning.

2.7.1 Brottsofferforskning

Forskning om och kring brottsoffer är ett relativt nytt forskningsområde. Viktimologi - läran om offret utvecklades först på 1970- talet (Björkman, 2004).

Samhällets syn på brottsoffret har varierat mycket under årens lopp. I boken *Socialt arbete med brottsoffer* (Svenssons, 2006) ger författaren en bild av hur det resoneras kring denna grupp samt vad rötterna till dagens syn på brottsoffer kan komma ifrån. Svensson hänvisar till en historiker med namnet Eva Österberg när det gäller användandet av begreppet brottsoffer i Sverige. Enligt Österberg kom begreppet brottsoffer med i Svenska akademins ordbok så sent som år 1970. Vidare menar Österberg att ordet brottsoffer som begrepp uppkom i samband med funderingarna kring att personer som utsatts för brott skulle kunna erbjudas olika insatser.

Svensson hänvisar även till en brottsofferforskare som heter Magnus Lindgren. Han hävdar att brottsoffer tidigare ansetts vara rättsväsendets bortglömda grupp som enbart har fungerat som ett slags grindvakter inom rättsväsendet, vars enda uppgift har varit att anmäla och rapportera brott till polisen samt varit delaktiga i rättegångar genom att vittna. Dessa uppgifter har varit viktiga för att polis och rättsväsende skall kunna genomföra sina arbetsuppgifter. På grund av detta ansåg bland andra polisen att det var problematiskt när utsatta personer inte ville vara med och vittna för att de ansåg att det var för jobbigt. Viss forskning pekar på att detta är de bakomliggande faktorerna till att brottsofferstöd i form av stöd och information utvecklades.

Den svenska utvecklingen i brottsofferstödssets framväxt är inte på något vis unikt i förhållande till andra länder. Det finns många länder i västvärlden med liknande utveckling (a. a.).

2.7.2 Brottsofferforskning i Sverige, en översikt

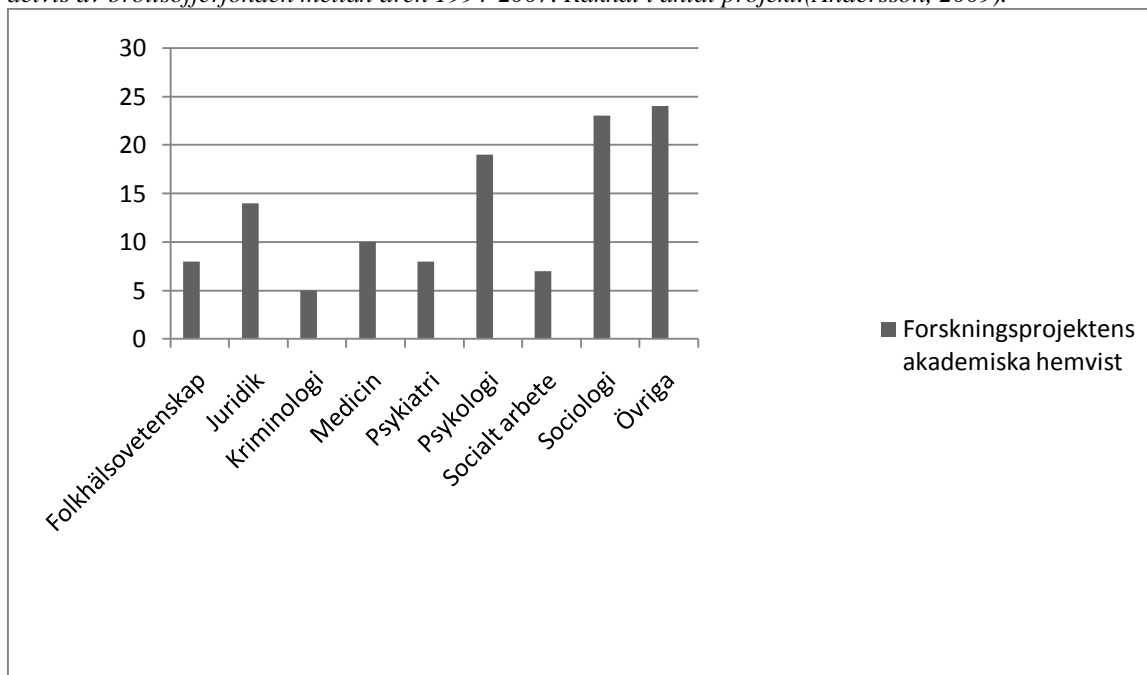
År 1994 bildades Brottsofferfonden, sedan dess har regeringen gett brottsofferfonden uppdraget att finansiera utvecklingen och uppbyggnaden av den svenska brottsofferforskningen. En av deras uppgifter är att fördela forskningsanslag till forskning som handlar om brottsoffer (Andersson, 2009).

Tommy Andersson, docent vid institutionen för socialt arbete, Umeå universitet och ledamot i Rådet för brottsofferfonden har fått i uppdrag av brottsoffermyndigheten att sammanställa fondens stöd till svensk brottsofferforskning. I denna sammanställande rapport finns att läsa att brottsofferfonden mellan år 1994 och år 2007 finansierat 118 forskningsprojekt.

Brottsofferforskningen i Sverige finansieras inte enbart av brottsofferfonden. Orsaken till att vi finner det intressant att ta del av och redovisa om hur fördelningen mellan de olika forskningsområdena inom brottsofferforskningen ser ut, är att det är rimligt att tro att den mest väsentliga delen av brottsofferforskning ändå finansieras av brottsofferfonden (a. a.). Forskningsområdet kring brottsoffer det vill säga det viktimologiska forskningsfältet är tvärvetenskapligt och sträcker sig över flera discipliner exempelvis kriminologi, sociologi, psykologi, juridik och medicin.

Av alla de 118 projekt som brottsofferfonden varit med och finansierat helt eller delvis skedde den mesta forskningen inom disciplinen sociologi, endast sju projekt handlade om brottsoffer i socialt arbete (a. a.) (se figur 1).

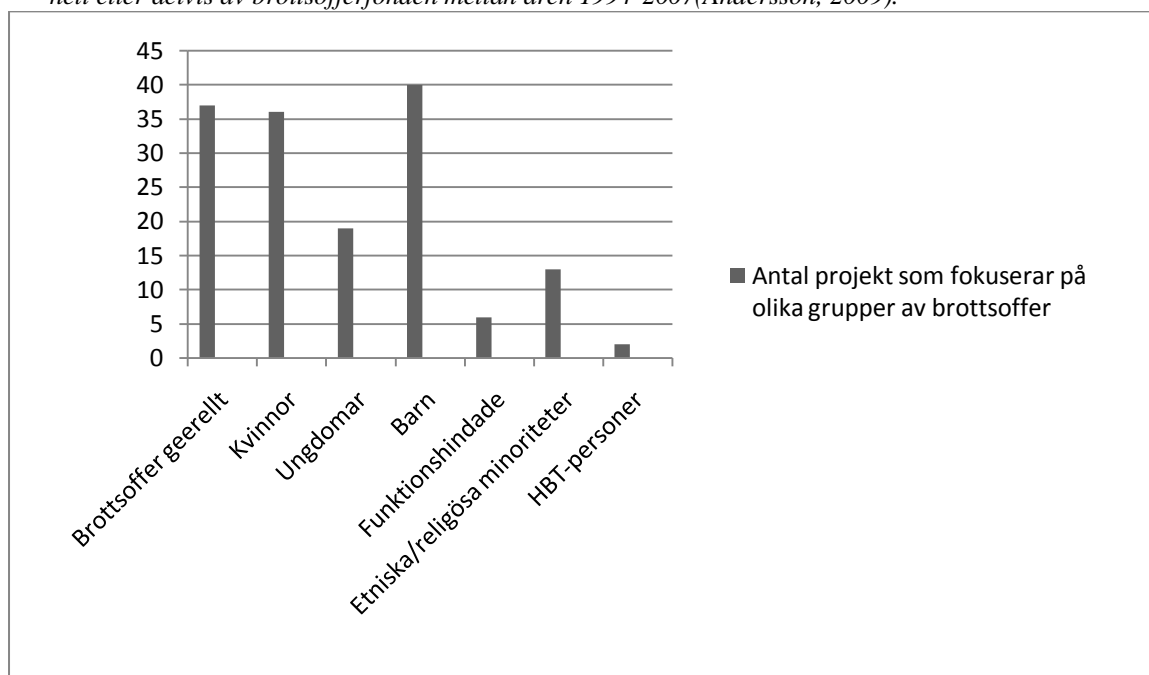
Figur1: Brottsofferforskningens fördelning mellan olika discipliner bland dem som finansierats helt eller delvis av brottsofferfonden mellan åren 1994-2007. Räknat i antal projekt.(Andersson, 2009).

Brottsofferforskningen riktar ofta fokus på särskilda grupper se figur 2.

I figur 2 kan man se att det forskats mer om kvinnor och barn än vad som gjorts i andra grupper. Äldre finns inte med som egen grupp, detta visar på att det finns väldigt lite forskat kring denna grupp. Efter en genomgång av samtliga projekt som brottsofferfonden helt eller delvis finansierat har vi enbart funnit ett forskningsprojekt som fokuserat på gruppen äldre personer som utsatts för brott (a. a.).

Figur 2. Särskilda brottsoffergrupper som forskning skett kring i antal räknat bland dem som finansierats helt eller delvis av brottsofferfonden mellan åren 1994-2007 (Andersson, 2009).

År 2001 fick brottsoffermyndigheten i uppdrag från regeringen att utforma Sveriges första viktinologiska forskningsprogram.

Det visar sig att det bedrivits en del forskning om hur sjukvård, socialtjänst och polis bemöter, stödjer och hjälper brottsoffer. Även forskningsfrågor som belyser hur lagstiftningen och dess tillämpning har förekommit och ökat de senaste åren, dock handlar den mesta forskningen inom dessa områden om kvinnor utsatta för våld.

Den fondfinansierade forskningens inriktning och utveckling har i grunden styrts av brottsofferfonden då det är den som fördelar de ekonomiska medlen och bestämmer vilka forskningsprojekt som skall få anslag och vilka som får avslag på sin ansökan.

Brottsofferfonden baserar sina val på de instruktioner och de prioriteringar som framgått i regeringens årliga regleringsbrev (a. a.).

Som vi nämnt tidigare så förekommer det brottsofferforskning i Sverige som inte finansieras av brottsofferfonden och därför inte redovisats här. Därför är det viktigt att påpeka att den statistik som redovisats nödvändigtvis inte vara en heltäckande spegling över samtlig brottsofferforskning som skett i Sverige mellan åren 1994 – 2007.

2.7.3 Äldre brottsoffer

En rapport som verkar vara mycket central inom forskningen kring äldre brottsoffer är rapporten Ofrid som sociologen och psykoterapeuten Hjelde Eriksson la fram år 2001. Syftet med rapporten var att ta fram kunskap om i vilken utsträckning äldre (personer mellan 65 och 80 år) har utsatts för våld.

Resultatet från rapporten visar att 75 procent av kvinnorna och 40 procent av männen som utsatts för någon form av brott aldrig sökt hjälp (Eriksson, 2001). En anledning till att ett brottsoffer inte anmäler kan vara skuld och skamkänslor samt en rädsla för att familjemedlemmar ska råka illa ut. Även känslan av att inte förmå sig att göra någonting eller känslan av aggressivitet mot myndigheter kan skapa ett glapp mellan brottsoffret och hjälparen. Detta kan i sin tur leda till isolering (Juklestad & John, 1997).

Eriksson pekar på att ett positivt resultat i rapporten var att de flesta i studien var friska, kvarboende i eget boende samt hade ett socialt nätverk som fungerade så att den äldre fick både känslomässigt och praktiskt stöd (Eriksson, 2001). Nästan alla av de brottsoffer som sökt hjälp har gjort det hos hälso- och sjukvården, inget brottsoffer har sökt hjälp hos socialtjänsten. Hos brottsofferjourer har nio procent av kvinnorna och sju procent av männen sökt hjälp och stöd. En viktig anledning till att brottsoffer vänder sig till hälso- och sjukvården kan vara att de inte definieras som brottsoffer där, utan att de i första hand är där för att få sjukvård. Inom hälso- och sjukvården har brottsoffret möjlighet att själv välja hur mycket eller lite denne vill berätta om brottet.

Författaren beskriver som en slutsats i sin studie, liksom andra forskare i tidigare studier, att våld mot äldre bör ses som ett folkhälsoproblem som kräver specifika åtgärder.

Även om kommunerna fått ett utökat ansvar för äldre som utsätts för brott genom lagen Lex Sarah så skriver författaren att det saknas upplysningar om vart äldre personer som utsatts för någon form av brott ska vända sig för att få hjälp, samt att det saknas kunskap hos den personal som i sitt arbete möter dessa personer. Ett resultat av detta blir enligt författaren är att äldre personer inte söker någon hjälp då de utsatts för brott (a. a.).

2.7.4 Förslag till åtgärder för äldre brottsoffer

Eriksson har i sin forskning kring äldre brottsoffer kommit fram till olika förslag på lämpliga hjälp och stödinsatser för den här gruppen. Eriksson menar att det är viktigt att se till att det finns lättillgänglig hjälp för äldre brottsoffer. Ett exempel på detta är Vern for eldre som är en metod som man arbetat fram i Norge (Eriksson, 2001). Det centrala i metoden Vern for eldre

är att det äldre brottsoffret skall ha möjlighet att få snabb hjälp, att det skall bedrivas ett uppsökande arbete, att hjälpen skall vara lättillgänglig, att brottsoffret ska få stöd och trygghet, att det finns ett samarbete mellan flera aktörer samt att sprida kunskap (Juklestad & Johns, 1997). Ytterligare förslag på åtgärd enligt Eriksson är en hjälptelefon för brottsoffer som de har i Storbritannien, författaren tycker att det är viktigt att se till att se till att det finns akut hjälp att tillgå för de som utsatts för brott, samt att öka kunskapen och medvetenheten inom socialtjänsten (Eriksson, 2001).

Juklestad och Johns menar att det centrala i socialt arbete är relationen mellan klienten och socialarbetaren. Det är särskilt viktigt i arbetet med äldre att socialarbetaren för klientens talan samt möjliggör för klienten att ha kontroll över sitt liv (Juklestad & Johns, 1997).

2.7.5 Socialtjänstens och brottsoffer

Att arbeta som socialarbetare och biståndshandläggare kan vara svårt, detta konstaterar Carina Ljungwald som i sin kandidatuppsats undersökt vilket ansvar socialtjänsten har för brottsoffer. Hon menar att arbetet inom socialtjänsten kan vara komplicerat då socialarbetare lyder under socialtjänstlagen som är en ramlag. Ramlagen ger kommunerna ett stort handlingsutrymme kring hur de skall tillämpa lagstiftningen. Kommunerna har möjlighet att organisera och välja arbetsmetoder förhållandevis fritt, vilket ger frihet men kan också bidra till en osäkerhet. Problemet och otydligheten i SoL 5 kap. 11 § kan enligt Ljungwald också bero på att den riktar sig till två grupper, dels våldsutsatta kvinnor och dels brottsoffer i största allmänhet. Socialnämnden har skilda ansvar för dessa olika grupper och för att socialnämnden skall kunna utröna skillnaderna bör de gå igenom de två olika propositionerna kvinnofrid och stöd till brottsoffer som ligger till grund för lagrummets olika stycken. Vidare menar Ljungwald att det krävs olika förhållningssätt till de två grupperna. Skillnaderna mellan hur socialnämnden skall arbeta med de två olika grupperna är påtagliga.

Genom den ospecificerade skrivna lagen om brottsoffer så är det upp till kommunen att ta ställning till huruvida de skall utarbeta handlingsplaner och arbetssätt.

Utifrån propositionen *Stöd till brottsoffer* konstaterar Ljungwald att socialnämnderna är ansvariga för att det bedrivs ett aktivt arbete för att hjälpa och stödja brottsutsatta personer. Vidare menar författaren att en viktig uppgift som kommunerna har är att se till att det bedrivs samarbete mellan olika myndigheter och ideella organisationer.

Då kommunen har det yttersta ansvaret för alla som vistas i kommunen enligt SoL 2 kap. 2 § ger detta alla rätten till att söka bistånd utifrån sina unika behov oavsett vilken grupp de

tillhör i samhället. Den som ska utföra dessa bedömningar är biståndshandläggaren, utifrån detta konstaterar Ljungwald att brottsoffrets rätt till bistånd då har en stark anknytning till biståndshandläggarens förmågor och kunskaper inom området (Ljungwald, 2004). Några andra författare skriver i sin studie att biståndshandläggaren generellt känner en stark lojalitet gentemot kommunen. Vilket kan påverka biståndshandläggarnas sätt att ta beslut (Norman & Schön, 2005).

Ett problem som socialarbetare ofta står inför är att de har dubbla roller, dels är de biståndshandläggare, dels kan de även vara utförare i stödsamtal och genom andra insatser. Att ha dubbla roller kan anses som svårt att förhålla sig till, detta är något som Ljungwald kom fram till i sin forskning (Ljungwald, 2004).

Socialstyrelsen skriver att arbetet med brottsoffer har setts som något som utförs av till exempel ”snälla” socialtjänstarbetare och frivilligorganisationer, och att detta kan vara en förklaring till att arbetet med brottsoffer inte kommit så långt. Att det tillhör brottsoffers mänskliga rättigheter att få stöd och hjälpinsatser menar Lindgren & Qvarnström (2003).

En annan sak som framkom i Ljungwalds studie var att socialtjänsten inte har arbetat så länge med brottsofferproblematiken, de har främst arbetat med gärningsmännen i sitt vardagliga arbete. Socialtjänsten får till exempel information från polisen om en ung person begått ett brott och sen arbetar man kring den unga gärningsmannen på olika sätt. Socialtjänsten får inte samma information om de personer som blivit utsatta för brott, Ljungwald menar att brottsoffer och frågorna kring dessa är något som ofta glöms bort.

Socialarbetarna som deltog i Ljungwalds studie menade på att alla brottsoffer borde få hjälp och stöd utifrån lagen SoL 5 kap. 11 § men att det inte är möjligt då det inte finns resurser för att kunna ge detta från socialtjänstens håll (Ljungwald, 2004). Deltagarna i studien menade även att de aldrig eller sällan kommer i kontakt med brottsoffer, då brottsoffer inte vänder sig till socialtjänsten i första hand för att få hjälp och stöd. Ibland kan det vara befintliga klienter som utsatts för brott och då får de indirekt hjälp, men inte främst för att de är brottsoffer utan för att de tillhör en annan grupp, till exempel missbrukare eller socialbidragstagare. Många brottsoffer vänder sig till olika frivilligorganisationer för att få hjälp och stöd (a. a.).

En insats som blev obligatorisk enligt lag 1 januari 2008 är medling. Nilsson menar att brottsoffer behöver återställas både emotionellt och materiellt för att kunna lägga händelsen bakom sig och gå vidare med sitt liv, där fyller medling en viktig roll (Nilsson, 2007).

Dolda brottsoffer är en publikation som bygger på en undersökning kring hur personer med funktionshinder som utsatts för brott hanteras av polis och sociala myndigheter. Studien

genomfördes i tre kommuner med olika storlek. Författarna presenterar viktiga faktorer som deras undersökning visar har betydelse för hur myndigheter arbetar med brottsofferärenden, dessa faktorer är *dokumentation, kunskap och definitioner av begreppen, attityder*, liksom även *kommunernas storlek och organisation*. Dessa faktorer påverkar på sikt även rättsäkerheten enligt författarna.

Den byråkratiska hanteringen av ärenden kan leda till tröghet och att information från lagstiftarna inte alltid kommer ner till socialtjänsten. I socialtjänsten sker dokumentation kring brottsoffer mycket sparsamt vilket kan bero på att det finns avsaknad av centrala riktlinjer. Även om chefer kan lagarna och förordningarna bra behöver detta inte betyda att de som jobbar mot brukare och klienter har fått ta del av dessa kunskaper. Orsaken till att dessa problem uppstår kan enligt författarna bero på att det finns en avsaknad av rutiner och inarbetade strategier för att kontinuerligt utbilda och uppdatera personalen inom rådande lagstiftning. Det framkommer i resultaten att kompetens och individuellt engagemang i socialtjänstens handikappomsorg, har större betydelse än storleken på kommunerna samt organisationerna inom dem. Det finns risk för godtycklighet då ärendehantering är starkt knutna till tjänstemän och deras personliga kunskap (Malmberg & Färm, 2008).

2.7.6 Socialtjänst, frivilligorganisation och brottsoffer

I arbetsrapporten *När var och en sköter sitt* från 2001 har forskarna undersökt bland annat kvinnojourens funktion i vårt samhälle samt hur socialtjänsten och kvinnojouren förhåller sig till varandra. De har också tittat på kommunens arbete med våldsutsatta kvinnor. I arbetsrapporten framgår det att kunskapsbristen kring brottsoffer är stor bland socialarbetarna ute i kommunerna. På 92 av de 127 deltagande kommunernas socialtjänster har ingen satsning gjorts på utbildning och fortbildning inom området de senaste åren. En av orsakerna till detta skulle kunna vara att många av socialtjänsterna inte fått några ökade ekonomiska resurser för att kunna finansiera detta arbete. Socialtjänsten i 103 av de 127 kommunerna har inte avsatt någon form av ökade resurser till detta område trots att det av riksdag och regering definierats som ett prioriterat område. Trots att socialnämnderna fått ett ökat ansvar menar författarna att det inte verkar ha inneburit någon omprioritering av resurserna inom socialtjänsten. Socialtjänsterna hade inte heller skapat några kontakter för att få ökad kunskap kring vilka aktörer som kunde ge stöd och skydd i kommunerna. Författarna kunde också konstatera att endast en tredjedel av de tillfrågade påbörjat arbetet med att ta fram handlingsplaner för arbetet med våldsutsatta kvinnor år 2001 (Bender & Holmberg, 2001).

Fatima Stjernqvist har även hon gjort en studie om våldsutsatta kvinnor och socialtjänstens arbete kring dem. Hon har i sin studie kunnat konstatera att bara ett fåtal av de deltagande socialarbetarna fått information kring den rådande brottsofferlagstiftningen på sin arbetsplats, vilket kan tyckas anmärkningsvärt. Författaren menar på att detta skulle kunna bero på bristen på styrning från högre instanser inom detta område. Vidare visar studiens resultat på att det finns en viss skillnad mellan teori och praktik, i det här fallet mellan lag och det som verkligen sker på socialkontoret när det gäller våldsutsatta kvinnor. Författaren menar också att socialnämnden som har ett stort ansvar utgörs av politiker som ofta saknar den professionella kompetensen när det gäller olika samhällsproblem. Detta kan göra att det blir en avsaknad av styrning från socialnämnderna, vilket i sin tur kan leda till att frågor om till exempel brottsoffer får en låg prioritet inom socialtjänsten. Det som riskerar att hända då är att när det kommer ett brottsoffer och ansöker om bistånd finns det ingen handlingsplan eller ett uttalad gemensamt förhållningsätt, vilket kan bli till klientens nackdel (Stjernqvist, 2003).

2.7.7 Äldre brottsoffer ur ett statistiskt perspektiv samt brottens konsekvenser

Lars Hälls rapport bygger på statistik från Statistiska centralbyråns (i fortsättningen SCB) undersökningar av levnadsförhållanden (i fortsättningen ULF). Enligt författaren så är möjligheten till att ha kontroll över sin situation och att få känna trygghet viktiga välfärdsfaktorer som vi människor har genom hela livet. Han menar också att äldre personer generellt drabbas av trygghetsförlust. Det finns flera faktorer som ligger till grund för att äldre känner otrygghet enligt Häll, till exempel ekonomi och funktionsnedsättningar som kanske tvingar den äldre till nya levnadsförhållanden och rädslan för att utsättas för övergrepp. Rädsla för att drabbas av brott är på ett sätt en subjektiv otrygghet då statistik visar på att de reella riskerna för äldre personer är förhållandevis små om man jämför med hur det ser ut för yngre personer. Äldre människor är inte den grupp som utsätts för brott i störst utsträckning och statistik visar på att risken för att utsättas för brott minskar för personer över 65 år. Det vanligaste brottet som äldre utsätts för är hot och hot om våld, här har den utsattes känsla av brottet en stor betydelse. Rädsla är subjektiv och kan därför vara svårt att mäta då människor upplever hot olika. Häll skriver att en våldsam händelse i allmänhet ger upphov till allvarigare konsekvenser för äldre personer och det kan göra att äldre också upplever hot om våld starkare än vad andra grupper gör (Häll, 2006). Äldre personer blir mer fysiskt och psykiskt sårbara ju äldre de blir vilket gör att konsekvenserna blir större om de utsätts för något brott. Det är centralt att socialsekreterare har kunskap kring hur konsekvenserna kan ta

sig i uttryck för äldre som utsätts för brott. Detta är viktigt för att på ett bra sätt kunna ge hjälp och stöd till äldre brottsoffer då dessa personer får sämre hälsa efter att de utsatts för ett brott (Juklestad & Eriksson, 2004).

Mörkertalet antas vara stort när det gäller äldre som utsätts för brott. Häll menar att det finns goda skäl att tro att det finns många av ULF:s respondenter som undanhåller att de utsatts för olika former av brott. Han menar på att våld och trakasserier inom familjen samt sexuella övergrepp som gruppen äldre utsätts för är exempel på brott som de inte gärna berättar om varken för polisen eller för dem som genomför ULF- intervjuerna (Häll, 2006). Även Juklestad och Eriksson skriver om att det finns ett stort mörkertal i gruppen äldre brottsoffer. Författarna menar även de att detta kan bero på att brott mot äldre oftast sker av någon som står den äldre nära och dessa brott som begås av någon närstående anmäls sällan (Juklestad & Eriksson, 2004).

2.4 Teori

I vår studie har vi försökt att ta reda på vad socialtjänsten gör för hjälpa och stödja äldre brottsoffer samt hur synen på socialtjänstens ansvar för äldre brottsoffer ser ut. Vi ansåg att det var viktigt för oss att hitta en teori som skulle kunna hjälpa oss att förklara de fenomen vi fann genom vår empiri. Slutligen fann vi Michael Lipskys teori om gatunivåbyråkrati. Den passar väl in i vår studie då den kan hjälpa oss att förklara både varför arbetet kring brottsoffer ser så olika ut i de olika kommunerna samt varför synen på ansvar skiljer sig åt i den utsträckning den gör.

2.4.1 Street level Bureaucracy

Michael Lipsky är grundaren till en teori som han valt att kalla street level bureaucracy, på svenska kallas teorin gatunivåbyråkrati eller gräsrotsbyråkrati (vi har valt att använda oss av begreppet gatunivåbyråkrater i vår studie). År 1980 gav Lipsky ut en bok med titeln street level bureaucracy, där han beskriver sin teori. Med gatunivåbyråkrat menar Lipsky de anställda inom olika offentliga verksamheter så som skola, polis, socialtjänst och som arbetar närmast allmänheten. Det kan handla om lärare poliser och biståndshandläggare inom socialtjänsten. Dessa personer jobbar på gatunivå, det vill säga att de möter medborgarna dagligen i sitt arbete till skillnad mot deras chefer, cheferna över dem och politikerna som bestämmer och stiftar lagar. En viktig uppgift dessa gatunivåbyråkrater har är att de skyddar och upprätthåller våra lagar. De här olika yrkesgrupperna har enligt Lipsky mycket

gemensamt då han anser att de har liknande arbetsförhållanden. De kan erbjuda medborgare möjligheter, sanktioner och bidra till en struktur, men de kan också begränsa livet på för människor på olika sätt. De slits ständigt mellan kraven från chefer och klienter. Cheferna förväntar sig att de ska öka sin effektivitet och lyhörddhet gentemot förvaltningen samtidigt som klienterna vill att de skall öka effektiviteten på de offentliga tjänsterna gentemot dem.

Lipsky menar att medborgarna inte direkt kommer i kontakt med de som styr i landet, däremot kan man säga att gatunivåbyråkraterna skall representera de som styr, och härigenom har medborgarna möjlighet att få en viss kontakt med politiken.

Enligt Lipsky så har dessa gatunivåbyråkrater en stor handlingsfrihet i sitt arbete när det gäller att fatta olika beslut som till exempel i en biståndshandläggning. Genom denna handlingsfrihet så menar Lipsky att det är gatubyråkraterna som genom att förvandla teori till praktik på ett tämligen individuellt sätt är de som utformar politiken i själva verket och inte de styrande politikerna. Med andra ord menar Lipsky att politiken utformas i mötet mellan professionella tjänstemän och deras klienter och inte av lagstiftarna. Detta innebär att de viktiga politiska besluten tas långt ner i den organisatoriska hierarkin, till skillnad mot vad de gör inom det traditionella rationalistiska perspektivet då besluten tas uppe i toppen av organisationen av politiska beslutsfattare och lagstiftare.

Att det ser ut så här är enligt Lipsky inte konstigt utan finns förankrat i verksamhetens natur, då gatunivåbyråkraterna i sitt vardagliga arbete, i mötet med sina klienter förväntas göra individuella bedömningar med hänsyn till klienternas unika situationer och behov.

Att som politiska beslutsfattare kontrollera en verksamhet med dessa egenskaper är mycket svårt menar Lipsky. Särskilt då många av de politiska beslutsfattarna även saknar den professionella kompetens som skulle behövas för att kunna förstå hur de skall kunna hantera situationer som ständigt kräver prioriteringar och hänsynstagande gentemot klienterna. Dock finns det stora möjligheter för de politiska beslutsfattarna att i hög grad leda tjänstemännen som tillämpar lagarna i vissa riktningar genom att de har mandat att besluta om organisering, fördelning av ekonomiska medel och utbildning.

Ett problem med gatunivåbyråkrati som Lipsky identifierat är att det ofta råder brist på resurser och att det hela tiden måste förhandlas för att beslut och genomförande skall kunna komma till stånd.

Det är viktigt att gatunivåbyråkrater är professionella och kan utföra sitt arbete på ett opartiskt sätt gentemot sina klienter, så att dessa inte behandlas olika på grund av att socialarbetaren på något vis är partisk, menar Lipsky (Lipsky, 1980).

3. Metoder & Material

I vårt arbete med denna studie har vi använt oss av olika metoder som vi så noggrant som möjligt skall försöka återge här. Vi har valt att dela upp kapitlet i ett antal underrubriker så att det blir lättöverskådligt och enkelt att följa med genom hela forskningsprocessen.

Under rubriken *Förberedande arbete* har vi beskrivit hur vi innan själva uppsatsskrivandet satte igång, samlade in information för att få en stabil grund i arbetet. Längre fram i metodkapitlet presenterar vi våra intervju- och databehandlingsmetoder. I slutet av kapitlet resonerar vi kring uppsatsen reliabilitet, validitet samt de etiska riktlinjer som vi förhållit oss till genom forskningsprocessen.

3.1 Forskningsansats

Då vi saknat kunskap inom det forskningsområde vi valt använder vi oss av en utforskande utgångspunkt, det vill säga vi har en explorativ ansats. Genom att samla in så mycket information som möjligt inom det aktuella forskningsområdet har vi försökt tillförskansa oss ny kunskap. Vår förhoppning med studien är att vi ska fylla kunskapsluckor hos oss och hos andra samt att vår studie ska bidra till vidare forskning. Insamlandet av information har skett på olika sätt genom kvalitativa intervjuer samt litteraturgenomgångar. (Patel & Davidson, 2003).

3.2 Förberedande arbete

För att kunna skapa oss en kunskap som inte enbart bygger på egna erfarenheter och fördomar så beslöt vi i tidigt skede att söka information på internet, genom litteratur samt genom att försöka skapa kontakter med möjliga informanter. Vi ansåg att det var viktigt att få en inledande kunskap inom området för att kunna skapa en grund som vi kunde jobba utifrån. Eftersom vi valt att forska kring äldre brottsoffer tyckte vi att det var lämpligt att ta kontakt med polisen, då vi tänkte att det är den instans som ofta får den första kontakten med brottsoffren. Polisen är enligt förundersökningskungörelsen (i fortsättningen FUK) skyldiga att informera brottsoffer på plats om vilka aktörer de kan vända sig till om de är i behov av hjälp och stödinsatser efter det att de utsatts för brott. Genom att kontakta fyra poliser i Stockholms län ökade vi vår kunskap kring vilken information brottsoffer i regel får av polisen.

Poliserna informerade oss om att de alltid frågar om brottsoffret önskar bli kontaktade av brottsofferjouren. Om brottsoffret vill detta så får brottsofferjouren information av polisen och kontaktar brottsoffret inom ett par dagar. Ytterligare information vi fick var att polisen lämnar över en broschyr till brottsoffret med information om vart denne kan vända sig i olika frågor.. Brottsoffer som gör en anmälan får även ytterligare information via en broschyr som blir hemskickad tillsammans med polisanmälan.

Broschyren som polisen i Stockholms län delar ut på plats heter: *Tillfället gör tjuven, råd till dig som har drabbats av brott eller som har frågor om stödförebyggande åtgärder*. I den finns att läsa att brottsoffer kan få hjälp och stöd av brottsofferjouren samt vad brottsofferjouren kan erbjuda för hjälp och stöd. Det finns också information om att brottsoffret kan vända sig till brottsoffermyndigheten om de vill ansöka om brottsskadeersättning. Vidare står det i broschyren att brottsoffret kan kontakta brottsofferjourenas riksförbund, och att det finns en telefonhjälpelinje för brottsoffer.

Broschyren som skickas hem tillsammans med anmälan till brottsoffren i Stockholms län heter: *Information till dig som utsatts för brott*. Även i den här broschyren finns information om stöd och hjälpinsatser för brottsoffer. Här hänvisar polisen i Stockholms län till ideella organisationer som brottsofferjouren och kvinnojouren. Socialtjänsten har enligt skriften ett ansvar för personer som utsatts för brott samt att deras anhöriga också har rätt att söka hjälp och stöd. Det kan handla om ekonomiskt, mentalt och materiellt stöd.

I informationen står det även att läsa att brottsoffer som lider av psykisk eller fysisk ohälsa kan vända sig till Hälso- och sjukvården. Det framgår även av informationen att brottsoffret vid behov har rätt till tolk.

För att få ytterligare information kontaktade vi brottsofferjouren för att höra vilken roll de har för brottsoffer. En informant berättade att brottsofferjouren är en ideell organisation som består av medmänniskor. De hjälper till med olika saker som brottsoffret har behov av, till exempel att ta kontakt med kommunerna för att söka insatser. Vidare berättade informanten att polisen har skyldigheter enligt FUK att informera om ideella organisationer.

Ytterligare en person inom brottsofferjouren med särskild kunskap om äldre brottsoffer kontaktades. Hon berättade att SoL är en allmän bestämmelse om stöd och hjälp som den enskilde kan söka utifrån enskilda behov, sedan beslutar socialtjänsten om personen får insatser beviljade eller ej. Vidare berättade informanten att brottsofferjouren ger medmänskligt råd och stöd till brottsoffer, de kommer hem och samtalar och fikar.

Äldre brottsoffer har ett stort behov av stöd då ett brott blir en psykisk påfrestning som kan leda till att de blir rädda, får skuld känslor och mår jättedåligt. Många äldre berättar aldrig

för sina anhöriga om att de utsatts för brott trots att de är rädda och mår dåligt. Om äldre som utsatts för brott vill söka hjälp genom SoL så vet de inte vart de ska ringa och hur man får hjälp. Vidare berättar informanten att det saknas forskning om äldre brottsoffer.

Informanten berättade att brottsofferjourerna får en mindre summa pengar från kommunerna, vilket i regel endast räcker till en administrativ deltidstjänst.

För att försöka få klarhet i om socialnämnderna som enligt SoL 5 kap. 11 § har till uppgift är att verka för att brottsoffer och deras närstående skall få hjälp och stöd, kan lämna över detta ansvar till en ideell organisation, tog vi kontakt med kommun juristen i en kommun. Han hjälpte oss att få klarhet i hur de olika lagrummen SoL 5 kap.11 §, SoL 4 kap.1 § och SoL 4 kap. 2 § (se under rubrik *aktuella lagrum*) stod i förhållande till varandra vilket var mycket viktigt för oss att förstå i vårt fortsatta arbete.

Genom ett telefonsamtal med brottsoffermyndigheten fick vi veta att den enskilde själv kan söka ekonomiskt stöd hos brottsoffermyndigheten efter att ha blivit utsatt för ett brott.

Vi tog också kontakt med ett äldre brottsoffer för att höra hennes historia. Hon hade tidigare blivit utsatt för ett inbrott. Hon berättade att polisen kom hem till henne på natten då hon haft inbrott i sitt radhus. Polisen tog en anmälan och frågade samtidigt om hon ville ha kontakt med brottsofferjouren. Kvinnan fick informationsbroschyrer av polisen. Brottsofferjouren ringde till kvinnan och pratade, samt gav henne ett telefonnummer som hon kunde ringa när hon ville. Brottsofferjouren ringde en gång till utan att kvinnan själv hört av sig. Informanten tyckte att det kändes bra att brottsofferjouren hörde av sig. Hon vet också att hon fortfarande kan ringa till brottsofferjouren trots att det var drygt ett år sedan inbrottet skedde, enligt informanten känns detta bra (personlig kommunikation 2010-03-15, kl 09.30).

3.3 Artikel och litteratursökning

Sökord: *brottsoffer**, *äldre**, *socialtjänst*, *victims**, *victims of crime*, *elderly victims of crime*, *victimology*.

I vår sökning efter tidigare forskning har vi har vi använt oss ett antal olika databaser, dessa var ageline, libris, academic search premier, soc index, socialstyrelsen samt uppsatser.se. När vi sökte i databasen ageline använde vi oss av sökorden *victims of crime*, detta gav oss 541 träffar. För att avgränsa vårt sökande valde vi artiklar i fulltext som var skrivna år 2000 och senare, vilket genererade i att träffantalet minskat till 87 träffar. Av dessa 87 träffar fann vi 10 stycken artiklar som handlade om äldre brottsoffer. När vi gått igenom dessa artiklar

insåg vi att de flesta handlade om brottsoffers subjektiva känslor efter att ha utsatts för våld i hemmet eller på någon form av institution, samt orsakare till att äldre utsätts för våld. Då vi ville ta reda på vad socialtjänsten gör för äldre brottsoffer samt hur deras ansvar för denna grupp ser ut ansåg vi att dessa artiklar inte kunde tillföra något i vår studie.

Vidare sökte vi med sökorden ”elderly victims of crime” och fick fram fem träffar, dessvärre stämde dessa inte heller överens med våra frågeställningar.

I Sverige tycks de flesta publikationer om brottsoffer ha fokus på våldsutsatta kvinnor och på barn. I en sökning på socialstyrelsens hemsida där vi använde oss av sökordet brottsoffer fick vi 67 träffar. De flesta publikationer vi fick fram handlade just om våldsutsatta kvinnor och om barn som bevittnar våld. Många publikationer handlade också om unga brottsoffer. Väldigt få publikationer handlar om brottsoffer i allmänhet. Vi fann ingen som handlade om äldre brottsoffer.

När vi sökte efter tidigare uppsatser i databasen uppsatser.se använde vi sökordet brottsoffer, det gav oss 148 träffar. De flesta uppsatserna handlade om polisens arbete kring brottsoffer, medling, och äldreomsorg. Vi hittade även uppsatser där man tittat på socialtjänstens arbete. Flera av de uppsatser vi fann ansåg vi hade många beröringspunkter med vår egen studie och därför har vi använt oss av dessa.

Det visade sig genom olika artikel och litteratur sökning vi gjort att forskning om brottsoffer är ovanliga, det har forskats i områden runtomkring brottsoffer och det kan finnas vissa beröringspunkter men forskning med brottsoffer i fokus är ovanligt både i Sverige och internationellt.

3.4 Intervju

3.4.1 Urval

Vi har haft för avsikt att försöka skapa oss en bild om hur kommunerna i Sverige tillämpar SoL 5 kap. 11 §. Vi har varit intresserade av att ta reda på vilka hjälp och stödinsatser äldre brottsoffer har att tillgå inom den kommunala verksamheten. För att kunna skapa oss en bild över detta resonerade vi kring hur många respondenter vi skulle behöva intervjua. I ett tidigt skede kom vi underfund med att kommunernas olika storlekar vad gäller invånarantal med mera kan ha en betydelse för hur arbetet med brottsoffer ser ut.

Vi valde att kontakta 15 stycken kommuner av Sveriges totalt 290. Detta för att kunna få en övergripande bild av hur socialnämnderna och socialtjänsten i Sverige arbetar med äldre

brottsoffer samt vilka insatser de erbjuder. För att få en mer generell bild av hur detta arbete ser ut i Sverige valde vi att vända oss till kommuner med stora befolkningsvariationer. Vi använde oss av SCB:s H-regions uppdelning där de delat in Sveriges kommuner i olika grupper utifrån invånarantal och kommunstorlek. De grupperingar vi valt att använda oss av var: *Större städer*, som vi fortsättningsvis kommer att benämna som storkommuner. Med storkommuner menas kommuner med mer än 90 000 invånare inom en 30 kilometers radie från kommuncentrum. *Mellanbygden* kommer vi att benämna som mellankommun, vilket innebär kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom en radie på 30 kilometer från kommuncentrum samt med mer än 300 000 invånare inom en 100 kilometers radie från kommuncentrum. Den sista gruppen är *Glesbygden* som vi valt att kalla för glesbygdskommuner, det är kommuner med mindre än 27 000 invånare inom en 30 kilometer stor radie från kommuncentrum.

Vi valde att inte ta med Sveriges största städer Stockholm, Göteborg och Malmö då dessa är så stora att de är uppdelade i mindre områden som stadsdelsförvaltningar. Vår erfarenhet sa oss att stadsdelsförvaltningar arbetar relativt självständigt och att det då kan bli svårt att få en övergripande bild av kommunens arbete med äldre brottsoffer.

För att kunna generalisera våra resultat ville vi även att kommunerna vi skulle kontakta hade en geografisk spridning över hela landet. På SCB fann vi en tabell över invånarantalen från 31 december 2009 som vi kunde sortera i storleksordning (SCB, 2010). Vi valde ut fem storkommuner, fem mellankommuner och fem glesbygdskommuner spridda över hela landet från söder till norr och från öster till väster. Bortsett från kommunernas geografiska placeringar och storlek var urvalet slumpmässigt.

3.4.2 Population

Av de 15 kommuner vi ville undersöka hade vi möjlighet att undersöka 13 kommuner i Sverige då respondenter från två kommuner valde att inte delta i studien. De kommuner som deltog i vår studie blev slutligen fem storkommuner, fyra mellankommuner samt fyra glesbygdskommuner. Vi ansåg dock att detta antal intervjuer borde räcka för att ge oss svar på uppsatsens syfte och frågeställningar.

3.4.3 Intervjugenomförande

I vår studie har vi valt att kalla de personer som ingått i våra intervjuer för respondenter. Övriga personer som gett oss information av olika slag har vi valt att kalla för informanter.

I framställandet av vår intervjuguide tog vi hjälp av Dalens bok *Intervju som metod* (Dalen, 2007). För att kunna ställa adekvata frågor och följdfrågor ansåg vi att det var viktigt att vi var pålästa inom det aktuella området. Genom att göra ett ordentligt förarbete som bestod av intervjuer med två informanter från brottsofferjouren, ett brottsoffer över 65 år, ett flertal poliser, en jurist samt genomgång av tidigare forskning ansåg vi att vi kunnat tillförskansa oss relevanta förkunskaper.

Intervjuguiden vi utformade bestod av ett fåtal semistrukturerade frågor. Vår tanke var att intervjuerna skulle bli relativt korta men kärnfulla då vi skulle genomföra ett förhållandevis stort antal intervjuer. Samtidigt ville vi ge våra respondenter möjligheten att ge berättande svar på våra frågor, då vi tänkte att detta kunde generera i empiri med högre kvalitet.

Vi började med att överordna vår problemformulering så att vi kunde få fram konkreta teman. Under varje tema kunde vi sedan formulera adekvata frågor. Vi försökte sen tillämpade den enligt Dalen kallade områdesprincipen för att få våra frågor i en lämplig ordning. Med områdesprincipen menar Dalen att vi som intervjuar börjar med frågor som ligger längst från den mest centrala kärnan i vår forskning samt att vi inte börjar med de mest känsliga frågorna (a. a.). Vi ansåg att det var viktigt att våra respondenter kände sig bekväma i intervjusituationen, detta för att vi tänkte att det kunde generera i en intervju där respondenten kände sig motiverad till att besvara våra frågor och på så sätt ge studien en högre trovärdighet.

Då våra utvalda kommuner hade en så stor geografisk spridning beslutade vi oss för att genomföra samtliga intervjuer per telefon.

Till en början valde vi att dela upp intervjuerna rättvist mellan oss. Efter ett fåtal intervjuer kunde vi konstatera att vi genomförde våra intervjuer på lite olika sätt och att en av oss hade större fallenhet för att genomföra intervjuer. För att undvika att våra intervjuer inte skulle hålla likvärdig kvalitet samt att det skulle kunna bli svårigheter i jämförandet mellan de olika kommunerna, beslöt vi att den av oss med bästa intervjutekniken skulle genomföra resterande intervjuer.

Vi ansåg att det av flera anledningar var viktigt för studiens tillförlitlighet att vi spelade in intervjuerna. För det första för att på så vis kunna överföra tal till text på ett noggrant sätt och för det andra att vi inte skulle riskera att missa viktig information. Under intervjuerna med respondenternas samtycke använde vi oss därför av en särskild inspelningsutrustning som är anpassad för att kunna spela in ljudupptagningar med god kvalitet. Utrustningen var av sådan typ att vi kunde ansluta den till våra privata datorer och på så sätt av forskningsetiska skäl kunna förvara det inspelade materialet i säkerhet utan att riskera att obehöriga skulle kunna del av detta.

Målet med våra intervjuer har varit att få fram faktiskt information kring om hur kommunerna hjälper och stödjer äldre brottsoffer. Vi var medvetna om att faktaintervjuer kan medföra vissa svårigheter och vi har även stött på vissa av dem. Att ringa till en kommunväxel för att försöka få kontakt med någon som kan besvara frågor om hur man arbetar kring äldre brottsoffer innebar större svårigheter än vad vi från början kunnat förstå oss. Otaliga gånger har vi kopplats till personer som inte kunnat eller trots sig kunna besvara våra frågor och vi har kopplats fram och tillbaka mellan många olika personer.

3.5 Databearbetning

3.5.1 Transkribering

Samtlig insamlad data transkriberades ingående med stor noggrannhet. Vi valde att markera pauser och tystnad med punkter, vi har även skrivit ut ljud som ehh, stamningar, upprepningar och till viss del även stakningar. Vi har valt att överföra det talade språket till skrivspråk, men detta har vi inte gjort helt konsekvent, det beror lite på hur orden betonats. Vi tyckte att det till viss del var viktigt att använd oss av skrivspråk då vi intervjuat personer med väldigt utpräglade dialekter, detta för att det skulle bli enhetligt och för att man inte genom våra utskrifter skall kunna lokalisera dialekterna.

3.5.2 Analys

I vårt analysarbete har vi använt oss av en analysmetod som enligt Kvale kallas bricolage. Med bricolage menas att forskaren använder sig av olika analysverktyg trots att de kanske inte riktigt är ämnade för just den uppgift forskaren står inför. Bricolagetolkaren kan använda sig av olika tekniska diskurser och anpassa dem till varandra. Forskaren har här friheten att röra sig mellan olika analytiska tekniker och begrepp (Kvale, 2009).

För att kunna tematisera och analysera vår empiri började vi med att läsa igenom hela materialet. Sedan valde vi att bryta ner texten i teman som utgick från våra frågeställningar. Vi gick igenom materialet igen och tog ut citat ur texten och sorterade in dem under våra teman för att på så sätt bilda oss en uppfattning om hur våra frågor blivit besvarade och för att se om vi kunde finna likheter och olikheter bland respondenternas uttalanden. Varje tema fick ett varsitt textdokument där vi hade gjort en uppdelning mellan våra olika kommungrupper, citaten sorterades alltså in under storkommun, mellankommun och glesbygdskommun. Vi

valde att dela upp kommunerna för att se om det fanns någon skillnad mellan kommuner med så varierande invånarantal.

Innan tematiseringen gjordes en tabell över samtliga respondenter där vi avkodat kommunens och respondentens namn och ersatt det med en bokstav från A-Z. Tabellen återfinns som bilaga (se bilaga 2) så att läsaren lätt kan se om citaten som senare presenteras i uppsatsens resultatdel kommer från en man eller kvinna och vilken titel denne har. Genom att dela upp texten under dessa teman var vår tanke att vi kulle kunna lägga märket till mönster och teman.

Slutligen sammanfattade vi resultatet i två teman *styrningmöjligheter* och *ansvar*.

3.6 Reliabilitet

Enligt Kvale handlar reliabiliteten i en undersökning om forskningsresultatens tillförlitlighet. Detta hänger ofta ihop med hur resultaten kan reproduceras av andra forskare vid någon annan tidpunkt och få liknande svar (Kvale, 2009).

Vi har under arbetets gång strävat efter att få fram ett material med så hög reliabilitet som möjligt. Vi inser dock att det kan vara svårt att reproducera våra resultat fullt ut då våra respondenter var svåra att få tag på och att de hade arbetsuppgifter och ansvar av så vitt skilda slag. Vidare märkte vi att många av respondenterna ändrade sina resonemang under intervjuernas gång. Det är troligt att forskare skulle få olika svar beroende på vilka personer de frågar, detta kan försvåra en reproduktion.

För att öka reliabiliteten i vår studie så har vi varit noggranna i vår dokumentation om hur vi gått till väga för att komma fram till de resultat vi funnit, detta har vi även återberätta i metodkapitlet i vår studie.

En styrka i vår uppsats är att vi har genomfört många intervjuer på likvärdigt sätt samt att vi använt oss av en noggrant utformad intervjuguide. Vidare har vi medvetet valt att intervjua kommuner i olika storlekar för att kunna se likheter eller skillnader utifrån storlek. Ytterligare styrkor med vår studie är att vi har varit noggranna med transkribering, källor och material.

3.7 Validitet

Med validiteten i studien menar Kvale dess giltighet och sanningsenlighet (Kvale, 2009).

Vi menar att validiteten i vårt arbete är stort då vi inhämtat en stor och gedigen empiri. Respondenter från många av de kommuner vi undersökt besvarar våra frågor på liknande sätt

och det är bara någon enstaka respondent som avvikit i sina svar. Genom att vi dessutom undersökt kommuner i olika storlekar så anser vi att vi fått ett övergripande resultat.

Genom det noggranna förarbete vi gjort har vi fått en god insikt inom vårt forskningsområde, detta har lett till att vi kunnat utarbeta en intervjuguide som är adekvat utifrån vårt syfte och våra frågeställningar.

En svaghet i vår studie är att vi talat med respondenter med så olika arbetsuppgifter och erfarenheter, detta ser vi kan ha påverkat våra resultat. Det var mycket svårt att få tag i personer som ville och ansåg sig kunna besvara våra frågor. Vi vet heller inte säkert om den information respondenterna gav oss var baserad på fakta eller om det var deras personliga antaganden som låg till grund för deras uttalanden. Eftersom det är människor vi har intervjuat så har vi också med i beräkningen att de har gjort sina egna tolkningar kring det som sker i deras kommuner.

3.8 Metodologiska problem

Genom att fråga efter en person som kan besvara frågor kring äldre brottsoffer i de undersökta kommunernas växlar så har variationen av respondenter varit stor. För att få svar på våra frågor i intervjuguiden har vi kopplats mellan många olika personer, sammanlagt har vi talat med 84 personer. Detta har varit mycket tidskrävande och komplicerat. Hade vi gjort denna forskning idag hade vi frågat efter en specifik person som tillexempel socialchef eller ordförande i socialnämnden, detta för att spara oss tid och för att få fram ett resultat med större validitet.

3.9 Etiska aspekter

I vårt arbete tyckte vi att det var viktigt att vi förhöll oss etiskt dels till vår forskning och inte minst till de respondenter och informanter som gjort det möjligt för oss att genomföra denna studie, genom att svara på våra frågor. För att kunna hålla oss till en god forskningsed har vi tagit del av vetenskapsrådets publikation *Vad är god forskningssed? Synpunkter, riktlinjer och exempel* (Gustafsson m-fl. 2004). Vi har även tagit del av de etiska principer som vetenskapsrådet har publicerat i skriften *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (2002) samt av Kvalets etiska frågeställningar som vi reflekterat över och förhållit oss till i samband med vår intervjustudie.

När intervjuguiden var färdigställd så resonerade vi kring ett antal frågor för att försäkra oss om att vi genomfört vår undersökning på ett så etiskt sätt som möjligt och att syfte, frågor

och metoder var försvarbara utifrån ett etiskt perspektiv. Utifrån våra resonemang kring dessa frågor kunde vi konstatera att vi haft goda och etiska avsikter med studien gentemot vår målgrupp äldre brottsoffer samt mot våra respondenter.

Vi har genomfört vår studie med en förhoppning om att undersökning kan bidra till att gruppen äldre brottsoffer uppmärksammas och att de på det viset kan bidra till att de får den hjälp och det stöd de behöver efter att de utsatts för någon form av brott (Kvale, 2009).

Socialtjänsten och kommunerna har tidigare fått skarp kritik för att de inte tar ansvar för brottsoffer så som de borde. Tidigare forskning visar på att socialtjänsten är den myndighet som bemöter brottsoffer sämst (Svensson, 2006). Vi hoppas att våra respondenter kan visa på att deras arbete kring brottsoffer har blivit väsentligt mycket bättre. Detta skulle kunna bidra till att förtroendet för socialtjänsten blir större bland människor i allmänhet.

I vårt arbete har vi genomfört telefonintervjuer med respondenter från 13 stycken kommuner. Vi valde att kontakta våra respondenter direkt utan att informera dem i förväg då vi tror att informationen då inte blir så tillrättalagd.

Att respondenterna och de kommuner de representerar skulle få bli anonyma var av stor vikt då det inte skulle tillföra något i undersökningen att presentera varken respondent eller kommuntillhörighet. Dessutom tror vi att vi får en empiri som har en högre kvalitet om respondenterna kan tala fritt utan att oroa sig för att det kommer att leda till någon form av personliga konsekvenser även om de uttrycker saker som inte ligger till deras kommuns fördel. Tillförlitligheten i arbetet blir på så vis högre.

Det finns 290 kommuner i Sverige och vi haft möjlighet att undersöka 13 av dessa. Den information vi ger ut om dem vi intervjuat är om kommunen är kommunstorlek, respondentens kön, titel samt även ibland tillhörande kommunala förvaltning. På det här sättet tror vi att det blir svårt för dem som tar del av studien att kunna identifiera de medverkande respondenterna samt de kommuner de representerar.

Vi har valt att be om respondentens samtycke till intervjun, då vi anser att det är en rättighet att själva få besluta om de vill ställa upp på intervjun. Frågorna var av relativt saklig karaktär där vi undrade över kommunens arbete och förhållningssätt till brottsoffer.

Vi har valt att inte ställa frågor där respondenterna behöver blotta några privata data, därför blir det inte några problem med att skydda deras konfidentialitet.

I våra samtal med respondenterna informerade vi dem om vårt arbete och syfte, vidare frågade vi om de ville delta i vår studie genom att svara på våra frågor. Innan intervjuerna påbörjades fick samtliga respondenter information om att de kunde avsluta intervjun när helst

de ville, detta för att ge dem en valfrihet. Vi talade även om att de som respondenter och de kommuner de representerar skulle vara anonyma.

Respondenterna fick frågan om de accepterar att bli inspelade under intervjun, vidare fick de information om att det inspelade materialet endast kommer att användas i denna studie och att det kommer att förvaras med försiktighet samt att det kasseras så fort uppsatsen är klar och bedömd.

Vi strävade efter att i så stor utsträckning som möjligt samla in vår empiri genom intervjuer som spelats in för att på så sätt få ett mer tillförlitligt material att arbeta med och på detta sätt kunna genomföra en forskning med god kvalitet.

Vi har valt att spara inspelningarna för att göra det möjligt för de som granskar uppsatsen att undersöka vår empiri. Under forskningsarbetet har vi tillämpad stor försiktighet i vår hantering av det inspelade materialet genom att endast lyssna på det i enskildhet, samt att det enbart sparats på våra egna privata datorer som endast vi har tillgång till. Detta för att ingen utomstående skall kunna ta del av empirin och på något vis missbruka den. De som kommer att få tillgång till det insamlade materialet är vi två som genomfört undersökningen, om vår examinator anser att det är nödvändigt att ta del av intervjumaterialet så kommer det att ske.

För att öka tillförlitligheten i vårt arbete har vi utformat en intervjuguide där vi utförligt skrivit ner vem i kommunen vi söker samt våra intervjufrågor.

Det vi nu har presenterat är vårt etiska resonemang med utgångspunkt från Kvaless etiska frågeställningar (Kvale, 2009).

4. Resultatredovisning

Vi har valt att presentera vårt resultat utifrån åtta olika teman. Under varje tema finns en indelning utifrån storkommun, mellankommun och glesbygdskommun för att göra det möjligt att urskilja eventuella skillnader och likheter mellan de olika kommunstorlekarna. I början av varje tema ger vi en kort förklaring om vad temat innehåller. Under varje kommungrupp har vi sammanfattat det vi funnit i vår empiri samt förstärkt viktiga resultat med olika citat. Citaten är korrigerade så tillvida att vi tagit bort ljud som ehhhh, ahh, pauser mm, detta med hänsyn till våra respondenter, samt att vi inte tyckte att dessa ljud fyllde någon funktion.

I slutet av resultatredovisningen återfinns en sammanfattning av hela resultatet, denna är uppdelat i två teman.

Tema 1 – Vad kan begreppet ”verka för” innebära i praktiken

Vi frågade våra respondenter hur de i sina kommuner verkar för att hjälpa och stödja äldre brottsoffer. Detta var vår första fråga och svaren fick vi tidigt i intervjun. Vi fick mycket information om vad de inte gör i kommunerna.

Storkommun:

Tre av fem kommuner säger spontant att de inte gör något särskilt för just äldre brottsoffer, att det inte finns handlingsplaner eller gemensamma riktlinjer.

A- Som det ser ut i vår kommun idag så finns det ingen, ingen handlingsplan direkt upprättad utan man får lösa fallen utifrån vad frågeställningen är så att säga, om du förstår vad jag menar?

C- Men någon organiserad telefonlinje eller någon organiserad verksamhet för de just över 65 år utöver det som jag har sagt det finns ju inte.

D- Vi har inget riktat arbete mot äldre på det sättet, eller brottsoffer.

Mellankommun:

I mellankommuner var det tre av fyra kommuner som sa att de inte hade några särskilda insatser för just äldre brottsoffer, att det inte finns handlingsplaner eller gemensamma riktlinjer.

K- *Det finns liksom inget sånt system, men om nån skulle om vi skulle få reda på till exempel av någon anledning, då kan vi ju vara behjälpliga med och hänvisa till var de kan få stödet, för vi har inget särskilt stöd inbyggt i vår verksamhet för brottsoffer, inte äldre.*

M- *Jag känner inte till någonting som vi har som riktar sig till äldre brottsoffer.*

Q- *Egentligen så verkar vi inte på något särskilt sätt , vi gör faktiskt inte det.*

Glesbygdskommun:

Tre av fyra glesbygdskommuner sa uttryckligen att de inte hade några handlingsplaner eller riktlinjer för äldre brottsoffer.

R- *Hur vi verkar....vi har ju inga särskilda riktlinjer eller så när det gäller brottsoffer, alltså inga särskilda riktlinjer som vi jobbar efter när det gäller brottsoffer. Och inte nått särskilda för dem som är över 65 år heller.*

S- *Vi har inga rutiner för brottsoffer över 65 år*

V- *Ja inte vet jag om det är på något speciellt sätt vi egentligen gör det, jag har ingen speciell organisation för det eller någon som jag vet om som politiker att vi har någon speciell hantering av kring dom brottsoffren. Nej jag tänker nog över huvudtaget brottsoffer, det finns ju brottsofferjouren och så vidare men det är inget som kommunen direkt gör någonting med*

Tema 2 - Insatser

Under intervjuernas gång resonerade respondenterna kring arbetet med äldre brottsoffer. Vi kunde se att avsaknad av särskilda rutiner och handlingsplaner, behöver inte betyda att kommunerna inte gör något om ett brottsoffer skulle ansöka om någon form av bistånd. Det framgår dock att våra respondenter sällan varit med om att brottsoffer sökt sig till socialtjänsten för att få hjälp och stöd. Våra respondenter har kunnat beskriva vilka konkreta insatser de tycker och tror kan vara aktuella för sökande brottsoffer, vissa av dessa insatser är sådana som redan genomförts och andra är sådana som de tror kanske skulle bli aktuella framöver. En insats som erbjuds yngre gärningsmän är medling, detta har flera respondenter berättat om. Om en äldre person utsätts för någon form av brott (i synnerhet våldsbrott) och gärningsmannen, som skall vara under 21 år, tackar ja till kommunens erbjudande om medling så kan detta enligt några respondenter även ses som en insats för det äldre brottsoffret. Men respondenterna pratade även om andra insatser.

Storkommun:

Svaren från de stora kommunerna visar på att det händer saker i arbetet kring äldre brottsoffer i de flesta kommunerna men att de har kommit olika långt. Allt från att de sitter i nystartade grupper och diskuterar hur arbetet med äldre brottsoffer ska utformas till att ha gjort en broschyr om vilken hjälp man kan få om man utsatts för brott. Andra insatser kan vara projekt samt samverkan med andra organisationer som arbetar med brottsoffer. Dessa citat illustrerar mångfalden i detta arbete.

A- Vi, ja, vi har börjat, vi är en liten grupp i den här kommunen då som sitter ner och spanar hur vi skulle kunna jobba just det här med, hur vi ska bemöta personer som har utsatts för hot och våld över 65

H- Så här i vår region så har vi satt upp ett nätverk för de här organisationerna som på något sätt jobbar med brottsutsatta.

I- Då ska jag säga att vi har börjat en ny drive här nu som vi kallar projektet våld i nära relationer och det inkluderar ju även dem som är över 65.

Det kan vara svårt att arbeta i en organisation som har fokus på gärningsmän om man är ensam om att ha fokus på brottsoffret.

F- Samarbetet polisen - soc. anser hon går trögt, socialtjänsten har en väldigt ingrodd roll det handlar om att de skall jobba med gärningsmän och inte med brottsoffer. Det här gör att hon får slåss med näbbar och klor för att förmedla till exempel att medling mellan brottsoffer och gärningsman inte bara är för gärningsmannen utan också för brottsoffret, och att man också måste ha även fokus på brottsoffer.

Mellankommun:

Arbetet i mellankommunerna visar sig utgå från individen på så sätt att flera informanter beskriver att de kan hjälpa brottsoffret vidare till den instans där de kan få hjälp. Det beskrivs även att det i en kommun finns en socialjour. Medling är en insats som nämns i en av kommunerna.

K- Jag kan ju träffa personen om det skulle vara lämpligast för att liksom utröna vad det är lämpligast att den här personen får för stöd. För det kan ju vara, en del behöver ju hjälp med kanske en mer krisbearbetande kontakt inom psykiatrin eller primärvården å en del kanske behöver bara goda råd om hur den ska gå vidare eller hur en polisutredning går till eller så, det kan ju jag ge.

O- Sen har vi också situationer där äldre människor blir hotade i någon situation, utav av anhöriga eller i andra situationer och då kan vi inte erbjuda skyddat boende men vi kan erbjuda ett annat tillfälligt boende, i form av att man får bo på hotell eller att vi löser ett annat boende om man skulle behöva komma hemifrån så att säga.

Glesbygdskommun:

Här ges exempel på att individuella bedömningar och skräddarsydda insatser utifrån brottsoffrets specifika behov ligger i fokus. En respondent uttrycker att en fördel med en glesbygd är att socialtjänsten har större utrymme till att vara mer flexibel i sitt agerande. En annan respondent menade att det är viktigt att de kan anpassa sig efter yttre faktorer som till exempel att ta över kvinnojourens jobb när den av olika anledningar inte finns kvar i kommunen. En generell insats som nämns är medling mellan gärningsman och brottsoffer. En respondent menade dock på att de inte har ansvar för att medling sker inom kommunens regi. Flera av kommunerna sa att de inte hade haft några brottsoffer över 65 år men om det skulle dyka upp någon så skulle socialtjänsten vara behjälpliga.

R- Han såg sig själv som ett brottsoffer så att han få vi väll ta som ett exempel då, det är det ända jag kommer på . Och han tog ju kontakt med socialtjänsten då föra att han ville ha stöd och hjälp, han ville ha, det började väll med att han ville ha hjälp att flytta, till något annat ställe eller till annan bostad för att han kände sig så utsatt där han var, Och, man han fick ju kontakt med socialsekreteraren och socialsekreteraren och polisen följdes dit på hembesök och liksom diskuterade igenom det här . Socialsekreteraren var på ett antal hembesök, alltså stödjande samtal helt enkelt och hade med sig vid ett tillfälle det personliga ombudet också.

T- Vi har ju, det har ju blivit tydligare de sista åren med tänker jag utifrån det här med medlingsansvaret och så som man har för yngre brottslingar så har vi ju ett medlingsansvar. Det handlar om att medla vid brott och så va.

U- Jag skulle säkerligen tro att vi skulle hjälpa dem om de skulle dyka upp.

X- Skulle någon komma hit och berätta att det här har hänt mig, så diskuterar vi det här och så gör vi en förhandsbedömning en individuell bedömning om vilka stöd och hjälpinsatser som kan vara lämpliga.

X- Men hon menar också på att de har en sådan liten socialbyrå så att det därför kan ha större möjligheter att anpassa de stöd och hjälpinsatser som individen behöver i större utsträckning.

X- Hon menar på att kommunen inte är skyldig att ha medling mellan brottsoffer och gärningsman, om detta kan skötas utanför myndigheten så är det bra.

Tema 3 – Att hänvisa till andra aktörer

När respondenterna funderat på vad de gör för att stödja och hjälpa brottsoffer så nämner många att de hänvisar brottsoffer till andra organisationer, de organisationer som flest respondenter nämnt är brottsofferjouren och kvinnojouren. Att hänvisa brottsoffer till frivilligorganisationer tycks också enligt vissa respondenter vara ett sätt att *verka för* att brottsoffer får hjälp och stöd. Dock finns det respondenter som menar att det inte är tillåtet för socialtjänsten att hänvisa klienter till frivilligorganisationer.

Storkommun:

En informant beskriver att kommunen har ett avtal med brottsofferjouren. Några andra kommuner lämnar över och hänvisar till brottsofferjourerna då de anser brottsofferjourerna mer kunniga inom området samt att kommunerna betalar föreningsbidrag.

C- Vi har ju brottsofferjouren i X kommun. Brottsofferjouren har vi ett avtal med, att de ska stödja brottsoffer

D- Jag skulle väll säga så här att vi lämnar det rätt mycket till brottsofferjouren, vi stödjer ju brottsofferjouren. Dom har kommunala bidrag till sin verksamhet, men där är det ju inte heller specifikt riktat mot äldre med.

F- Hon menar på att kommunerna inte tar sitt ansvar med hänsyn till Sol 5:11, istället så ger kommunerna föreningsbidrag till boj.

Mellankommun:

Även i mellankommunerna hänvisar de flesta till brottsofferjouren med motiveringen att de ger bidrag. Endast en respondent menar att det inte är tillåtet för socialtjänsten att hänvisa brottsoffer till en frivilligorganisation.

K- Brottsofferjour finns ju också, det är ju en frivilligorganisation men vi kan ju hänvisa dit och rekommendera och hjälpa till och få kontakten.

L- Men nej vi får ju inte hänvisa personer till frivilligorganisationer, det finns nämligen ett domstolsbeslut på också, ett kammarrättsmål.

Glesbygdskommun:

I likhet med de andra kommungrupperna så är brottsofferjouren en frivilligorganisation som man hänvisar till. Brottsoffer hänvisas även till kvinnojourer och andra aktörer.

R- För oftast försöker man ju att hitta någon bra samarbetspartner som kan ge den här personen stöd.

X- Och för personer över 65 år är det brottsofferjouren som ger stöd och hjälp.

Tema 4 - Ansvar

Enligt SoL 5 kap. 11§ hör det till socialnämndens uppgift att verka för att brottsoffer skall få hjälp och stöd. Genom att ställa en fråga om hur respondenterna ser på socialtjänstens och socialnämndens ansvar för brottsoffer såg vi att våra respondenter hade relativt skiljda åsikter om hur detta ansvar ser ut och om detta ansvar går att delegera bort. Flera respondenter menade även på att oberoende av just denna lagparagraf så har kommunen enligt SoL 2 kap. 2 § alltid det yttersta ansvaret för de som vistas i kommunen. Så här uttalade sig våra respondenter sig i frågan om socialnämndens och socialtjänstens ansvar:

Storkommun:

Här finns en delad uppfattning om ansvaret och hur arbetet med brottsoffer kan skiljas åt i kommunerna. Respondenter från tre kommuner menar att de inte kan lämna över ansvaret till ideella organisationer medan respondenter från de resterande två menar att brottsofferjouren är ett viktigt komplement som redan tar ett stort ansvar för brottsoffer och att det kan vara legitimt då de får ekonomiskt bidrag från kommunen.

B- Vi kan ju inte överlåta vårt ansvar på att hjälpa brottsoffer på en ideell förening

D- Jag skulle väll säga så här att vi lämnar det rätt mycket till brottsofferjouren, vi stödjer ju brottsofferjouren. Dom har kommunala bidrag till sin verksamhet, men där är det ju inte heller specifikt riktat mot äldre med.

H- Jag tänker att socialtjänsten har ett ansvar, det står ju i lagen.

Mellankommun:

Av de fyra representerade kommunerna svarade två respondenter från olika kommuner att ansvaret ligger hos socialtjänsten och att det inte går att lämna över till någon annan. En respondent från en annan kommun menade att det går bra att lämna över ansvaret till brottsofferjouren då de får föreningsbidrag från kommunen. En respondent visste inte vad hon skulle svara på den frågan.

K- Jag tycker inte att det är fel att en frivilligorganisation har ett ansvar eller att den tar ett ansvar som är, som man kanske ibland kan tycka är socialtjänstens men det kan ju liksom vara inom citationstecken uppdrag från socialtjänsten, för många gånger så får de här frivilligorganisationerna föreningsbidrag från kommunerna eller det får de alltid, eller de söker.

M- Nej men ansvaret för äldre det, det, det måste man säga det ligger ju här. Det ligger här. Sen är det precis som du säger här att kanske vissa ansvarsområden kanske inte tydligt identifierade. Om man tar exempelvis det vi pratar om här är ett ansvarsområde som, som vi har å inte har uppfattat att vi har av olika skäl beroende på att, ja det har inte efterfrågats eller på något sätt det har inte kommit upp på, på bordet och på agendan, ja då lever vi i någon värld någonstans att jamen vi känner inte till att vi har något särskilt ansvar där.

Glesbygdskommun:

En respondent säger att de inte har en brottsofferjour vilket gör att de själva tar ansvaret för brottsoffer. En annan menar att det blir svårt att svara på denna fråga då brottsoffer aldrig diskuterats i deras kommun. Ytterligare en respondent menar att det blir komplicerat för brottsoffret när denne vänder sig till socialtjänsten för att få stöd och hjälp, hon menar på att myndigheter inte behöver lägga sig i överallt i människors liv.

R- Vad vi har för ansvar? Vi har ju det yttersta ansvaret för alla som vistas i vår kommun, speciellt ansvar har vi då för de personer som är utsatta är i utsatta situationer och är man brottsoffer så är man ju i en väldigt utsatt situation.

R- Och vi har ju ett ansvar för att stötta dom tycker jag och hjälpa dom, för vi har inte heller i den här kommunen någon brottsofferjour som är fungerande

V- Det här är en sån pass ovanlig fråga eftersom vi egentligen aldrig har diskuterat brottsoffer över huvud taget .

X- Det blir krångel myndigheter ska inte lägga sig i överallt,

Tema 5 – Lämna över ansvaret

En följdfråga till föregående fråga löd: Om det nu är brottsofferjouren som tar mycket av ansvaret för hjälp och stödinsatser till brottsoffer och de eventuellt också får pengar från kommunen. Har man som kommun då lämnat över ansvar på brottsofferjouren?

Respondenterna svarade då så här:

Storkommun:

Flera kommuner svarar att de hänvisar brottsoffer till brottsofferjouren. En respondent förklarar att de har ett avtal med brottsofferjouren. Det är klart och tydligt vad brottsofferjouren skall utföra och hur mycket pengar kommunen betalar för uppdraget att arbeta med att hjälpa och stödja brottsoffer, deras anhöriga samt personer som bevittnat brott.

C- det är ett avtal som vi har med dom, det är ett uppdrag som dom har, dom är ju vår uppdragstagare och ska rikta sig till människor som blivit utsatta för olika typer av brott samt till vittnen och anhöriga till brottsoffer. Och det inkluderar ju också personer över 65 år det finns liksom ingen gräns.

Mellankommun:

Fler av dessa respondenter uttrycker att brottsofferjouren åtar sig ett ansvar för att hjälpa och stödja brottsoffer men det tycker respondenterna blir legitimt då de får föreningsbidrag. Det framkommer även åsikter som att brottsofferjouren är skickliga och är ett bra komplement till de brottsoffer som inte vill ha kontakt med socialtjänsten.

K- jag tycker inte att det är fel att en frivilligorganisation har ett ansvar eller att den tar ett ansvar som är, som man kanske ibland kan tycka är socialtjänstens men det kan ju liksom va inom citationstecken uppdrag från socialtjänsten för många gånger så får de här frivilligorganisationerna föreningsbidrag från kommunerna eller det får de alltid, eller de söker.

K- då kan man ju ha det samarbetet att det som inte ryms inom socialtjänstens ordinarie verksamhet kan man ålägga en frivilligorganisation... att ta hand om, då behöver man inte skämmas för att man dom om hjälp för de kanske är skickligare på själva området

O- Så att vi har ju ett ansvar men vi ser också att frivilligorganisationer som brottsofferjouren gör ett jättebra jobb och som också är ett komplement till socialtjänsten för de människor som inte vill ha kontakt med oss.

Glesbygdskommun:

Nästan alla bland de intervjuade glesbygdskommunerna menar på att ansvaret ligger på myndigheten och att det inte går att köpa sig fri. Att ge pengar till en frivilligorganisation innebär inte att de har lämnat över delar av sitt ansvar för brottsoffer. En respondent berättar klart och tydligt att man inte kan köpa sig fri.

V- man köper sig inte fri bara för att man ger bidrag. Man säger ju inte att nu får brottsofferjouren ta hand om det här, nu skiter vi i det här, utan man har ju alltid det yttersta ansvaret även om man ger ett bidrag.

Tema 6 – Brottsofferjourens samhällsfunktion

Brottsofferjouren är en frivilligorganisation som finns i runt om i Sverige, dock inte i alla kommuner. Två av de kommuner vi haft med i vår undersökning har inte någon brottsofferjour. Vi var intresserade av att få höra respondenternas åsikter kring brottsofferjourens samhällsfunktion. Respondenterna hade delade meningar i den här frågan. Någon tyckte att brottsofferjourerna skulle göra det här jobbet istället för socialtjänsten, några ansåg att frivilligorganisationer fungerar som ett bra komplement till socialtjänsten. Det visar sig också att flera respondenter tror att brottsoffer hellre söker sig till brottsofferjouren än till socialtjänsten om de behöver hjälp, de menade att myndigheter kan innebära krångel och att det känns olustigt att uppsöka socialtjänsten där de registreras och riskerar att hamna i olika utredningar. Så här uttalade sig våra respondenter om brottsofferjourens samhällsfunktioner.

Storkommun:

Ett par respondenter menar på att ett samarbete med brottsofferjouren skulle vara berikande men att det inte är självklart hur detta samarbete skulle gå till. En respondent menar att det är viktigt att brottsofferjouren känner till sina begränsningar och hänvisar brottsoffret till rätt instans när detta är nödvändigt.

A- Jag tycker att det är bra om man kan jobba tillsammans med brottsofferjouren, det tycker jag. Men jag vet inte riktigt på vilket sätt vi ska göra det eftersom vi inte gör det med automatik idag

C- Ja jag ser det som så här att. Det är ju liksom både och. De ska ju vara ett komplement då till den så kallade professionella verksamheten. Föreningsliv och intresseorganisationer kan inte överta en verksamhet men däremot så kan de vara ett bra komplement därför att det är ingen myndighetsutövning eller det är ingen myndighet eller hur jag ska uttrycka mig då va. Och det är ju då, det finns en viss potential i det då samtidigt då så förutsätter den verksamheten att de som jobbar med brottsofferjourverksamhet, att de också ser begränsningarna i sin kompetens.

A- Och något som är oerhört viktigt då va det är att alla dessa ideella organisationer i det här fallet unga, brottsofferjouren ser sig som ett komplement till den ordinarie verksamheten och att den enskilde också får klart för sig det att å det är ju här som det är så viktigt då att man faktiskt upplyser den här personen om och hjälper den här personen att komma i kontakt då med .. andra ja man ska exempel, för att ta ett exempel så ska man inte sitta och laborera med sexuella övergrepp på en brottsofferjour.

Mellankommun:

En respondent menar att brottsofferjourerna fyller en viktig funktion men att deras resurser är begränsade. Andra menar att brottsofferjourerna kan fungera som ett viktigt komplement för de brottsoffer som inte vill ha kontakt med socialtjänsten.

M- Jag tror att brottsofferjouren verkar säkert väldigt stödjande, alltså vid samtal eller så här, men jag tror att deras resurser är nog mer begränsade och de har en inriktning mot brottsoffer.

O- Frivilligorganisationer som brottsofferjouren gör ett jättebra jobb och som också är ett komplement till socialtjänsten för de människor som inte vill ha kontakt med oss.

Glesbygdskommun:

Respondenter i glesbygdskommuner menar att brottsofferjouren säkert kan sin sak och att de har en viktig roll då de erbjuder frivilliga insatser. De menar att det finns en ovilja bland brottsoffer att söka stöd och hjälp hos de sociala myndigheterna på grund av rädsla för att hamna i olika utredningar. En fördel är också att brottsofferjouren finns att tillgå just när ett brottsoffer behöver hjälp och stöd till skillnad från myndigheter där det kan ta längre tid på grund av byråkrati och tröghet i organisationen.

U- Nej det tycker jag inte, de gör säkert ett gott jobb och kan sin sak, så jag ser ingen anledning till att det skulle ligga hos oss, det är två skilda saker, de kanske gör det inom frivilligheten, medan vi har en myndighetsutövning.

V- Alltså jag kan tycka ibland att det faktiskt kan vara en fördel att man hamnar, att det inte är en institution eller någon offentlig verksamhet, för det kan kännas väldigt bra. Vi har ju kvinnojouren till exempel som är en, också en del i det här arbetet med brottsoffer va, för det är ju verkligen brottsoffer det också va. Å dom jag tror att dom mår väldigt bra genom att kunna prata med en frivilligorganisation och veta om att det där inte är en myndighet som man pratar med. Så jag tror att det kan vara en fördel.

V- Då hade vi en egen lägenhet och vi hade, försökte ordna, eller vi gjorde det som kvinnojouren egentligen gör. Men det märktes också då att dom som vi erbjöd hjälp då, de kvinnorna som hade hamnade i svåra situationer tycker nog att det är skönare att diskutera det här med en privat förening om vi säger, privata människor än direkt till socialtjänsten eftersom man där kanske också är rädd för att man hamnar direkt i utredningar och annat.

Tema 7 – Ekonomiska bidrag

Under våra intervjuer har vi ofta fått information kring att många kommuner ger olika former av ekonomiskt stöd till olika frivilligorganisationer som till exempel brottsofferjouren och kvinnojouren. Vi tyckte detta var intressant då detta verkar skilja sig mellan kommunerna. Därför valde vi att komplettera upp vår intervju guide med ytterligare frågor.

Vi frågade om av vem och hur beslut fattas kring vilket ekonomiskt bidrag brottsofferjouren ska få. Och vad som bestämmer bidragets storlek? I vissa kommuner fick vi tag på respondenter som hade god insikt i hur denna procedur ser ut, andra hade svårigheter med att besvara frågan. I endast två av våra 13 deltagande kommuner kunde vår ursprungliga respondent även svara på våra kompletteringsfrågor. De övriga ursprungliga respondenterna hänvisade oss vidare till personer med andra befattningar.

Storkommun:

Det visade sig att det var olika instanser som beslutade om kring ekonomiska bidrag till brottsofferjouren. Tre av kommunerna menar att beslutet tas inom socialförvaltningen av tjänstemän. I de övriga två tas besluten av politikerna i socialnämnden.

Vad som bestämmer storleken skiftade också mellan kommunerna. I de flesta fall så ansöker brottsofferjourerna själva om föreningsbidrag men i ett fall så har kommunen ett avtal med brottsofferjouren och då får de en större summa för att utföra beställda insatser. En ansökan från brottsofferjourerna kan innehålla till exempel en motivering vad pengarna ska användas till, verksamhetsberättelsen från föregående år samt en revisionsberättelse. Det finns vissa kriterier som beslutsfattarna tittar på. Det framkommer även att Kommunalförbundet rekommenderar kommunerna hur stort bidrag brottsofferjouren ska tilldelas men endast en av våra respondenter har nämnt detta i sina svar.

A- Ja då är det så att den nämnden som jag jobbar för då har någonting som vi kallar för föreningsbidrag. Och det finns det antagna riktlinjer eller kriterier för, vilka som kan söka och vilka som kan få bidrag. Och sen så gör då de föreningar som finns inom nämndens ansvarsområde en ansökan där man beskriver då vilka verksamheter, eller vilken verksamhet och vilka aktiviteter man vill göra under kommande år. Och sen så tittar vi på

den här ansökan och ser så att man har lämnat de uppgifter man ska, man ska också lämna in verksamhetsberättelse och revisionsberättelse från föregående år så vi ser att allt är i sin ordning med ekonomi och så. Att man har en förening som är uppbyggd på demokratisk grund, och sen utifrån de här fastställda kriterierna då så tar nämnden beslut om vilka som får bidrag och hur mycket bidrag man får

C- De får, genom att vi har ett avtal får de då en ersättning då och i vår kommun är vi tre kommuner som, som stöttar då eller som har det här avtalet och de får 186 500 kronor per år då.

J- Och då så..har det varit en diskussion omkring brottsofferjourerna om vad man ska ge till dom på kommunalförbundet där våra kommunchefträffas. Och det var först förra året som de kunde förankra, dom sa så här: att en rekommendation, dom kan aldrig bestämma någonting, en rekommendation det var att brottsofferjouren skulle få 25 öre per invånare. Nu är det så att i, man uppmanar, nu ska vi se här vad det står..informerar från kommunalförbundet kommer nu att stödja brottsofferjouren med 25 öre per invånare . Och dom, av X får de alltså 40 öre per invånare utifrån att vi låg tidigare högre än dessa 25 öre och de söker den summan och vi gav dom den summan, alltså 41 000:- har de fått för 2010 då. Inför när de ansöker då så finns det riktlinjer. Det finns riktlinjer framför allt för föreningsbidrag, ett antal punkter och ansökan ska innehålla hur det ska se ut.

Mellankommun:

Tre kommuner svarar att det är socialnämnden, politiker som fattar beslut om ekonomiska bidrag till brottsofferjourerna. En kommun säger att det är tjänstemän på förvaltningen som tar dessa beslut. Det framkommer också att bidragets storlek påverkar vilken instans som har mandat att fatta besluten. Bidragens storlek baseras på olika faktorer i de olika mellankommunerna. Exempel på faktorer är invånarantal, brottsofferjourens funktion som avlastning i samhället samt vad brottsofferjouren själv anser sig behöva. Ytterligare en faktor som avgör bidragets storlek är nämndens ekonomiska resurser.

L- Det finns alla möjliga olika för olika typer. Det är få organisationer som får så att säga baserat på invånartalet då.

Det är, det är just såna här som man kanske BRIS och brottsofferjouren och så, som har en så ganska omfattande alltså också service till kommunmedlemmar då.

M- Om det är, höll jag på att säga goda år så kan ju den politiska församlingen säga att i år har vi möjlighet att betala ut mer i föreningsbidrag än året innan alltså du fastställer ju om jag misstänker, om jag minns rätt här så fastställer man ju belopp exempelvis per antal medlemmar alltså nåt krontal eller så jag menar och då kan man, då kan man utifrån de ekonomiska ramarna som man har så kan man ju höja och sänka det här va för att kunna reglera att man håller sig inom de ramarna

Glesbygdskommun:

Två kommuner har ingen brottsofferjour och en kommun betalar inte ut några bidrag. En kommun berättar att det är socialnämnden som beslutar om ekonomiska bidrag. En respondent berättar att det ekonomiska bidraget inte är prestationsbaserat utan det är samma som tidigare år samt att brottsofferjouren får hyran betald för en lokal som de använder.

Y- Ja alltså vem som beslutar, skulle det komma upp ett sånt, för det första så under mina år så har det inte varit uppe någon fråga angående det, alltså vi har inte haft det uppe på någon agenda inom kommunstyrelsens område eller på kommunfullmäktige om, avsättning av några pengar till brottsofferjouren inte heller någon förfrågan, det måste ha handlagts av socialnämnden iallafall.

Tema 8 - Kvalitetssäkring

Enligt SoL 3 kap. 3 § så är socialnämnden skyldiga att granska och kvalitetssäkra de utförare som agerar inom socialförvaltningens ansvarsområden. Eftersom brottsoffer enligt SoL 5 kap. 11 § ligger inom socialnämndens ansvarsområde och eftersom socialtjänsterna ofta hänvisar till brottsofferjouren tyckte vi att det skulle vara intressant att höra hur socialtjänsten eller socialnämnden gör för att kvalitetssäkra brottsofferjourens arbete. Det visade sig att kommunerna i vår studie inte kvalitetssäkrade brottsofferjouren verksamhet i så stor utsträckning.

Storkommun:

Brottsofferjourerna får skicka in en verksamhetsberättelse där de får redovisa vad de gjort, hur många brottsoffer de har talat med. Några menar att de behöver bli bättre på att följa upp brottsofferjourens verksamhet men att det upplevs som svårt att kvalitetssäkra en frivilligorganisation. När brottsofferjouren ansöker om bidrag måste de som tidigare nämnts även skicka in olika handlingar som redogör för verksamheten under det gångna året. Flera av kommunerna anser att det kan ses som tillräcklig kvalitetssäkring. Två respondenter uttrycker också att det handlar om förtroende och att de måste tro på att brottsofferjouren gör det som de hävdar att de gör.

B- Och med styra och kontrollera så, så . det kopplar jag till, för ger vi ett, ett föreningsbidrag så har ju inte vi rätt att ställa krav. Om ni får 200 000 av oss så vill vi ha det här och det här och det här för då är det mer av en beställning och verksamhet som vi ska upphandla, i konkurrens om offentlig upphandling. Så att därför så a det är en ganska svår balansgång här, vad kan vi kräva och hur mycket kan vi vara med och påverka utan att det för den skull blir en, en beställd verksamhet.

C- Ja, alltså för det är väl ungefär samma som jag kan tänka mig de flesta föreningsstöd man ger så länge ingenting händer sägs eller så är det väl bra det de gör. Jag vet inte vad det finns för kvalitetskrav på brottsofferjourens arbete, det finns ju en riksorganisation för brottsofferjourer och det är möjligt att de har någon kontroll funktion.

J- Inte kontinuerligt eller konsekvent så att man följer upp eller kvalitetssäkrar det löpande under året, nej det gör man inte

Mellankommun:

En respondent menar på att de måste bli bättre på rutiner för kvalitetsarbetet kring brottsofferjouren. Kvalitetssäkring genomförs även i mellankommuner genom granskningar av de redovisningshandlingar som brottsofferjouren lämnat in i samband med en ny bidragsansökan.

L- Nej, det skulle jag inte säga, det skulle jag inte säga, utan den kontrollen som vi har då, det är att i samband med ny ansökan, så kontrolleras då vad de har gjort för de pengarna de fick tidigare

N- Jo vi får ju alltid verksamhetsberättelsen, vad man har gjort. Det är ju den som mycket ligger till grund för vad vi vill veta då och där får vi svar på en del frågor, och sen är det helt enkelt genom, genom kontakt, jag ska inte säga att det är någon regelbunden kontakt så men, men ja, så jobbar vi. Men som sagt verksamhetsberättelse blir väldigt viktig man visar, där står ju också vad man har använt pengarna till och summor angivna, ja.

Glesbygdskommun:

I glesbygdskommunerna så verkar det finnas en oklarhet kring vems ansvar det är att kvalitetssäkringen fungerar. Granskning av brottsofferjourens verksamhet är lågt prioriterat och genomförs inte i någon större utsträckning.

Y- Ja alltså, om inte socialtjänsten har koll på det där så har kommunen dålig koll, då har vi ingen uppföljning över huvud taget,

Q- Ungefär så kan jag väl svara. Jag kan inte säga att vi har följt upp det på något särskilt sätt eller så, men jag vet inte heller om vi har varit med om det.

Z- Nej det gör vi inte, alltså så .. det är klart att det finns väl ingen kommun hur liten den än är att det inte begås brott och att människor kommer i kläm. Men jag måste ju säga att det är inte ett särskilt aktuellt problem om du förstår vad jag menar.

Sammanfattning av det centrala i resultatet

I vårt resultat kan vi urskönja två centrala teman, *styrningsmöjligheter och ansvar*.

Styrningsmöjligheter

Att *verka för* kan betyda både att kommunerna kan göra väldigt mycket men också att de kan välja att göra lite. Tolkningsmöjligheten blir stor för de som ska tolka lagen i sitt arbete.

Handlingsfriheten blir också stor för socialarbetarna i sitt möte med klienterna.

Ingen av de undersökta kommunerna har utarbetade handlingsplaner eller gemensamma riktlinjer för sitt arbete med äldre brottsoffer. De flesta kommuner har inte heller riktade generella insatser för den här gruppen. Dock framkommer det att det sker ett visst arbete kring äldre brottsoffer i vissa kommuner, det kan handla om insatser som hänvisning till brottsofferjouren, medling, samverkansgrupper, projektarbeten, diskussionsgrupper, utformande av informationsmaterial samt individuella insatser som beviljas utifrån den sökandes specifika behov. Vi kan se en skillnad mellan de olika kommungrupperna, i storkommunerna har de kommit längre i sitt arbete med flera generella insatser, medan de mindre kommunerna arbetar mer utifrån de individuella behoven när de väl uppstår.

I sex kommuner tas besluten om bidrag till brottsofferjouren av politiker i socialnämnden. I fyra kommuner tas besluten av tjänstemän i socialförvaltningen. En kommun betalar inte ut några bidrag medan två kommuner inte har någon fungerande brottsofferjour. Det framkom också att bidragets storlek i vissa kommuner påverkar vilken instans som har mandat att fatta besluten.

Vad som bestämmer storleken på bidragen skiftade också mellan kommunerna. Det handlar om invånarantal, vad brottsofferjouren vill ha samt rättvisa mellan frivilligorganisationer. Brottsofferjourens funktion och nämndens ekonomiska resurser påverkar också summan. En kommun har ett avtal med brottsofferjouren och då får de en större summa för att utföra beställda insatser.

Kommunerna i vår studie kvalitetssäkrar brottsofferjourens arbete genom att granska brottsofferjourernas verksamhetsberättelser och räkenskaper som brottsofferjouren lämnar in i samband med en ny bidragsansökan. Några respondenter menar att de behöver bli bättre på att kvalitetssäkra, andra menar att granskning av brottsofferjourens verksamhet är lågt prioriterat och genomförs inte i någon större utsträckning.

Ansvar

Personalen i kommunernas växlar hade problem med att koppla oss rätt då det inte fanns någon tydlig ansvarsfördelning för äldre brottsoffer som hade kommit till deras kännedom. Inte heller inom socialnämnden och socialtjänsten visste de vem de skulle hänvisa till. Detta resulterade i att vi fått tala med sammanlagt 84 personer fördelat på 15 kommuner, 34 i storkommun, 31 i mellankommun samt 19 i glesbygdskommun.

De flesta kommunerna hänvisar brottsoffer till brottsofferjouren, någon kommun har även avtal med brottsofferjouren där de har gemensamma överenskommelser om vad brottsofferjourens ansvar är när det gäller arbetet kring brottsoffer.

På frågan om socialtjänstens ansvar för brottsoffer svarade de flesta kommunerna att ansvaret ligger hos socialtjänsten. Brottsofferjouren anses vara ett viktigt komplement som redan tar mycket ansvar och dessutom får ekonomiskt bidrag. En kommun säger att det går bra att lämna över ansvaret till brottsofferjouren då de erhåller ekonomiska bidrag. En annan har inte diskuterat brottsoffer överhuvudtaget och en menar att myndigheter inte borde lägga sig i allt vad människor gör.

Vi ser en skillnad mellan kommunstorlekarna så tillvida att stora kommuner i större utsträckning anser att det går bra att lämna över ansvaret för brottsoffer till brottsofferjouren, mellankommuner menar att brottsofferjouren kan fungera som ett bra komplement och glesbygdskommunerna menar att det inte går bra att lämna över ansvaret på brottsofferjouren.

Några storkommuner menade att ett samarbete med brottsofferjouren skulle vara berikande om de hittade formerna för ett sådant. En kommun menade att det är viktigt att brottsofferjouren ser sina begränsningar och hänvisar brottsoffer till rätt instans då det behövs. En kommun menade att brottsofferjouren fyller en viktig funktion men att deras resurser kunskaps- och ansvarmässigt troligen är begränsade. Andra menade att brottsofferjouren är bra för de brottsoffer som inte vill ha kontakt med socialtjänsten. I glesbygdskommuner finns en tanke om att brottsofferjouren har en viktig roll för de brottsoffer som inte vill söka hjälp och stöd hos socialtjänsten. De menar att det kan finnas en rädsla bland brottsoffer att hamna i olika utredningar. Här beskriver respondenterna också att en fördel är att brottsofferjouren finns att tillgå just när de behövs till skillnad från tröga och byråkratiska myndigheter.

4.1 Analys

I genomgången av vår insamlade empiri kunde vi se vissa centrala mönster utkristallisera sig. Vi valde att lyfta fram två centrala teman, styrningsmöjligheter och ansvar. Under rubriken styrningsmöjligheter svarar vi på vår första frågeställning, vad gör socialnämnden och socialtjänsten för att hjälpa och stödja äldre brottsoffer. Under rubriken ansvar besvarar vi vår andra frågeställning, kan socialnämnden och socialtjänsten lämna över ansvaret för brottsoffer till andra aktörer.

Styrningsmöjligheter

I lagen SoL 5 kap. 11 § framgår det som nämnts tidigare att det ligger i socialnämndens uppgift att verka för att brottsoffer och dess anhöriga skall få hjälp och stöd. Det framkommer i intervjuerna med våra respondenter att socialnämndens arbete kring äldre brottsoffer ser mycket olika ut i de olika kommunerna. En likhet som vi funnit mellan samtliga kommuner är att de saknar utarbetade handlings- och arbetsplaner kring äldre brottsoffer. Andersson (2009) menar att äldre brottsoffer är en grupp som det inte forskats kring i så stor utsträckning. Detta kan enligt honom leda till att det saknas evidens, som i sin tur kan vara en anledning till att det är svårt att utarbeta handlingsplaner och arbetsmetoder inom det här området. I flera kommuner fördelar socialnämnden resurser till till exempel brottsofferjouren. Inom vissa socialnämnder diskuteras inte äldre brottsoffer över huvudtaget. Genom att granska brottsofferjourenas verksamhetsberättelse och räkenskaper från föregående år som lämnas in i samband med en ny ansökan om ekonomiskt bidrag anser flera socialnämnder att de även gör en kvalitetssäkring. Generellt sett går socialnämnderna inte in och petar i brottsofferjourenas arbete. Detta kan ses som förenligt med SoL 3 kap. 3 § där det framgår att socialnämnden ska svara för att det sociala arbetet skall hålla en bra kvalitet, de bör stödja frivilligorganisationer samt värna om frivilligorganisationernas självständighet och oberoende genom att låta bli att gå in och styra i deras verksamhet.

Även hos socialtjänsten ser arbetet väldigt olika ut mellan de olika undersökta kommunerna. En del har kommit längre än andra i sitt arbete med äldre brottsoffer, de har insatser som hänvisning till brottsofferjouren, medling, samverkansgrupper, projektarbeten, diskussionsgrupper, utformande av informationsmaterial samt individuella insatser som beviljas utifrån den sökandes specifika behov.

Det finns många faktorer som kan bidra till att arbetet kring äldre brottsoffer inte är så utvecklat ute i kommunerna.

Enligt Lindgren och Qvarnström (2003) skriver socialstyrelsen att arbetet med brottsoffer har setts som ett arbete som utförs av till exempel ”snälla” socialtjänstarbetare och frivilligorganisationer, och att det är anledningen till att arbetet med brottsoffer inte kommit så långt.

I Ljungwalds (2004) studie deltog ett antal socialarbetare som menade på att alla brottsoffer borde få hjälp och stöd utifrån lagen SoL 5 kap. 11 § men att det inte är möjligt då det inte finns resurser för att kunna ge detta från socialtjänstens håll, detta kan också vara en viktig anledning till att arbetet med äldre brottsoffer går så trögt.

Orsaken till att det ser så varierande ut i de olika kommunerna kan vi förklara med hjälp av Lipskys (1980) gatunivåteori. I sin teori menar Lipsky att de tjänstemän som befinner sig långt nere i organisationens hierarki, har ett stort handlingsutrymme. Genom att socialtjänstlagen som är en ramlag inbjuder till mer eller mindre individuella tolkningar har socialarbetaren eller gatunivåbyråkraten stora möjligheter att styra sina beslut. Eftersom de kommuner vi undersökt dessutom i stor utsträckning saknar utarbetade handlingsplaner, riktlinjer och gemensam policy i sitt arbete med brottsoffer förstår vi det som om detta ger socialarbetarna ytterligare utrymme i sina beslut. Samtidigt menar Lipsky att gatunivåbyråkraten ofta hamnar i svåra beslutssituationer då de utsätts för olika yttre tryck och förväntningar, dels från sina överordnade och dels från sina klienter.

Även Ljungwald (2004) kan i sin kandidatuppsats konstatera att biståndshandläggare står inför svåra uppgifter i sina beslut då socialtjänstlagen ger så mycket frihet, hon menar att friheten kan bidra till en osäkerhet i det dagliga arbetet. Ett annat problem som socialarbetaren står inför enligt Ljungwald är att de ofta har dubbla roller, dels agerar de bedömare och många gånger skall de även vara utförare för olika insatser till exempel stödsamtal. Detta kan enligt författaren vara svårt för socialarbetaren att förhålla sig till.

Ansvar

Enligt SoL 2 kap. 2 § har kommunen det yttersta ansvaret för alla som vistas inom kommunen. Våra respondenter har olika åsikter om kommunens ansvar för brottsoffer. Många hänvisar till att de har det yttersta ansvaret för alla som vistas i kommunen och att detta även omfattar brottsoffer. Samtidigt finns det respondenter som menar på att myndigheter inte skall lägga sig i brottsofferfrågor då detta bara leder till krångel och byråkrati, och att detta därför med fördel bör ligga hos frivilligorganisationer.

Svaren kring hur det är möjligt att lämna över ansvaret på en frivilligorganisation som brottsofferjouren har bland våra respondenter varit delad. De flesta respondenter tycker att de kan lämna över ett visst ansvar medan en av respondenterna menar att de inte får lämna över något ansvar över huvudtaget. De flesta kommunerna betalar ut någon form av ekonomiskt stöd till brottsofferjourerna och tycker att detta kan rättfärdiga att de lämnar över ett större ansvar för brottsoffren till brottsofferjouren. Samarbetet mellan kommun och brottsofferjour skiljer sig mycket mellan de olika kommunerna, allt från att kommunerna har avtal med brottsofferjouren till att det inte finns något samarbete alls. Det finns även kommuner som saknar brottsofferjour, här ser vi dock inte att kommunerna kompenserat upp detta på något vis genom till exempel handlingsplaner eller insatser.

Att variationen är så stor mellan de olika kommunerna tror vi även här kan förklaras genom att socialtjänstlagen som ramlag lämnar så stort tolknings och handlingsutrymme för socialnämnderna, socialtjänsterna och de enskilda biståndshandläggarna. Här läggs stort ansvar på enskilda individer som har till uppgift att fatta olika beslut utan enhetliga riktlinjer.

Även frågan om kommunernas skilda åsikter om ansvar kan vi koppla till Lipskys teori (1980) om gatunivåbyråkrati, då lagstiftningen ger kommunerna och de enskilda socialarbetarna egna möjligheter att fatta beslut om hur de skall agera i olika frågor.

Lipsky menar också att de bristande resurserna är ett problem som gatunivåbyråkraterna ständigt tampus med. Han förklarar att politikerna som har till uppgift att fördela de ekonomiska resurserna sitter med en makt och har genom resursfördelning möjlighet att styra det arbete som sker på gatunivå. I vårt resultat framkommer det att det inte sker något arbete kring äldre brottsoffer och att en anledning till detta är att de inte fått några pengar fördelade för detta ändamål. Utifrån detta kan man förstå det som om mycket av ansvaret för arbetet kring äldre brottsoffer ligger på en högre nivå än hos gatunivåbyråkraten. Om högre politiker fördelar pengar för att det skall bedrivas satsningar inom socialtjänsten för gruppen äldre brottsoffer är det utifrån Lipskys teori troligt att denna styrning påverkar de äldre brottsoffrens möjlighet att få hjälp och stödinsatser från socialtjänsten.

Stjernqvist (2003) skriver också om att politikerna i socialnämnderna som har ett stort ansvar för samhällsinvånarna, ofta saknar professionell kunskap om de specifikt utsatta grupperna. Detta kan enligt författaren bidra till en brist på delegering av ansvar till socialtjänsten.

5. Diskussion

I vår diskussion kommer vi att resonera kring svaren på våra frågeställningar samt SoL 3 kap. 3 § och svårigheter kring den. Även SoL 5 kap. 11 § är en paragraf vi kommer att lyfta.

Senare kommer vi även att belysa gruppen äldre som växer och vad konsekvenserna av detta kan bli. Vidare pratar vi om socialtjänstens roll i samhället samt deras intresse av att synas för att slutligen reflektera kring knappa resurser.

Att insatserna till äldre brottsoffer ser så olika ut mellan kommunerna anser vi godtyckligt och oförutsägbart då brottsoffren inte vet vad de kan förvänta sig eller vilka insatser de kan söka. Våra respondenter berättar om många insatser de inte har, det tänker vi måste betyda att de ändå har en tanke om vilka insatser som borde finnas. Det sistnämnda är bra på så sätt att det ger indikationer att det finns ett tänk kring att äldre brottsoffer behöver vissa insatser.

När har socialnämnden och socialtjänsten då ett ansvar? Om brottsoffret inte kommer till socialtjänsten och söker hjälp så vet inte socialtjänsten om att det finns ett brottsoffer. Är socialtjänsten då ansvariga för brottsoffret och hur kan de då ta sitt ansvar för dessa. Kan det vara så att det som inte syns, det finns inte?

Under våran forskningsprocess har nya frågor vuxit fram, vi har fler frågor nu än när vi började detta arbete vilket vi tycker är positivt. En fråga som med fördel skulle kunna vara föremål för vidare forskning är hur socialtjänsten och socialnämnden ska kunna tillämpa SoL 3 kap. 3 § om god kvalitet. Hur kan brottsofferjouren ta emot ekonomiskt bidrag samtidigt som de ska behålla sin självständighet och oberoende som det står i SoL 3 kap. 3 § och hur kan socialnämnden och socialtjänsten som hänvisat brottsoffer till brottsofferjouren som är en frivilligorganisation, kvalitetssäkra verksamheten såsom de skall enligt SoL 3kap. 3 §, utan att gå in och styra i en frivilligorganisations arbete som även det står i SoL 3 kap. 3 §. Är det möjligt att förena så motsägelsefulla tolkningar av ett och samma lagrum, det är en balansgång mellan styrning och kvalitetssäkring.

Enligt SoL 5 kap. 11 § tillhör det socialnämndens uppgift att verka för att brottsoffer ska få hjälp och stödinsatser. Vi tycker att verka för är ett luddigt och svårdefinierbart begrepp. Vi har förstått det som att våra respondenter också tycker det. Vad är meningen med att skapa paragrafer med sådana formuleringar? Det leder till att socialtjänsten blir väldigt fria i sina bedömningar samt att det skapas en otrygghet och osäkerhet hos dem. Efter att andra stycket i lagen skärptes år 2001 till att socialnämnden särskilt skall beakta kvinnor så genererade detta till att handlingsplaner upprättades i större utsträckning. Vi menar att om första stycket också

ändrades till att socialnämnden särskilt skall beakta alla brottsoffer så skulle socialnämnden och socialtjänsten kunna känna en större trygghet i vad deras uppdrag består i.

Gruppen äldre blir större och större, detta skulle kunna innebära att de äldre som utsätts för brott också blir fler. Vidare innebär det att vi behöver ha en viss beredskap för detta och att det skulle behövas omfattande forskning kring äldre brottsoffer samt deras specifika behov. Idag verkar det inte som att socialtjänsten kan tillgodose dessa behov. Om socialnämnden saknar professionell kunskap om specifikt utsatta grupper som till exempel äldre brottsoffer, kan detta leda till en bristfällig delegering till socialtjänsten. Detta kan i sin tur leda till att det enskilda brottsoffret blir lidande då det inte finns gemensamma förhållningssätt bland socialarbetarna.

En intressant tankegång är vilken plats i turordningen som socialtjänsten förväntas ha i välfärdsstaten Sverige när det gäller att ge hjälp och stödinsatser till äldre brottsoffer. Är det först och främst det sociala nätverket som familjer, grannar, vänner och frivilligorganisationer som ska ge den hjälpen och att socialtjänsten är sista anhalt då det gäller hjälp och stödinsatser. Det står ju i lagen att kommunen har det yttersta ansvaret och att *den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt ska få insatser*. Är brottsofferjouren att få sina behov tillgodosedda på annat sätt?

När socialnämnden och socialtjänsten får ytterligare uppdrag ålagda sig från regeringen utan att få ytterligare resurser för att kunna genomföra uppdragen, så kan vi fundera över vilka alternativ de har. Antingen kan de omfördela de redan knappa resurserna så att de som redan får hjälpen och verkligen behöver den får lite mindre hjälp, för att på så sätt få pengarna att räcka till det nya uppdraget också. Ett annat sätt är att göra som strutsen och stoppa huvudet i sanden och låtsas att de inget hört om nya lagar eller uppdrag då det inte finns resurser att utföra dessa.

Enligt Lipskys teori så styr politiker genom att fördela resurser. Då politikerna väljer att inte betala ut resurser till arbetet med brottsoffer så kan vi utifrån Lipskys resonemang ställa oss frågan om politikernas styrning. Vad vill de med lagen och vad vill de att de lägre instanserna i hierarkin ska åstadkomma i arbetet med äldre brottsoffer. Det är prioriteringar av knappa resurser. Kan man förvänta sig att gatubyråkraterna ska ha äldre brottsoffer högre upp på prioriteringslistan än vad politikerna har?

Källförteckning

Litteratur

- Andersson, Tommy (2009). *Brottsofferfondens stöd till brottsofferforskning, 1994-2007, en sammanställning*. Umeå.
- Backman, Jarl (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Bender, Christine & Holmberg, Carin (2001). *När var och en sköter sitt... Hur ser stöd och hjälp ut till misshandlade kvinnor i kommuner utan kvinnojour* (arbetsrapport från Sköndalsinstitutet, nr 21). Stockholm: Ersta Sköndal högskola, sociala institutionen.
- Björkman, Jenny (2004). Historisk tillbakablick. I: Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke & Hägglund, Bo (reds.), 2004. *Utsatta och sårbara brottsoffer*. Stockholm: Jure förlag AB.
- Brottsofferjourernas Riksförbund (2006). *Trygghet som saknas*. Göteborg: Princo Linderoths.
- Dalen, Monica (2007). *Intervju som metod*. Malmö. Gleerups.
- Ekbom, Thomas, Engström, Gunnar & Göransson, Birgitta (2006). *Människan, brottet, följderna*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Eriksson, Hjelde (2001). *Ofrid*. Umeå: Åströms Tryckeri AB.
- Gustafsson, Bengt, Hemerén, Göran och Petersson, Bo (2004). *Vad är god forskningssed? Synpunkter, riktlinjer och exempel*. Vetenskapsrådet.
- Häll, Lars (2006). *Äldres levnadsförhållanden-arbete, ekonomi, hälsa och sociala nätverk 1980-2003* (rapport nr 112). Umeå: Universitet, Sociologiska institutionen.
- Irländer, Åsa & Westfelt, Lars (2010). *Nationella trygghetsundersökningen 2010*. Stockholm: Brottsofferbyråns rådet.
- Juklestad, Olaug Nesje & Johns, Sigurd (1997). *Vern for eldre*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Juklestad, Olaug Nesje & Eriksson, Hjelde (2004). Äldre som brottsoffer. I: Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke & Hägglund, Bo (reds.), 2004. *Utsatta och sårbara brottsoffer*. Stockholm: Jure förlag AB.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, Magnus & Qvarnström, Jennifer (2003). *Brottsoffren i rättsprocessen*. Stockholm: Regeringen.
- Lipsky, Michael (1980). *Street-Level Bureaucracy, dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.
- Ljungwald, Carina (2004). *Socialtjänstens ansvar för brottsoffer ur ett rättsvetenskapligt perspektiv*. (examensarbete för kandidatexamen), Stockholms universitet, institutionen för socialt arbete.
- Malmberg, Denise & Färm, Kerstin (2008). *Dolda brottsoffer*. Uppsala: Universitetstryckeriet.
- Minell, Marita (2001). *Vad säger socialtjänstlagen?* Stockholm: Gothia.
- Nilsson, Andrea (2007). *Medling med anledning av brott*. (examensarbete för magisterexamen från Juristprogrammet). Göteborgs universitet, juridiska institutionen.
- Nilsson, Bo (2003). *Brottsoffer*. Finland: Borea bokförlag.
- Nordström Carl & Thunved Anders (2008). *Nya sociallagarna*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Norman, Eva & Schön, Pär (2005). *Biståndshandläggare - ett (o) möjligt uppdrag* (rapport 2005:4). Stockholm: Stiftelsen Stockholms Läns Äldrecentrum.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Socialstyrelsen (2009). *Socialnämndens ansvar för god kvalitet oavsett utförare av insatser, socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Sohlberg, Peter & Britt-Marie (2007). *Kunskapens former. Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Malmö: Liber.
- Stjernqvist, Fatima (2003). *Våldsutsatta kvinnor- och socialtjänstens förutsättningar att ge dem hjälp och stöd enligt 5. Kap 11§ SoL*. (examensarbete för kandidatexamen från Socialhögskolan). Lunds universitet, Institutionen för socialt arbete, Lund.
- Svenssons, Kerstin (2006). *Socialt arbete med brottsoffer*. Falun: Carlssons bokförlag.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Internetkällor

- Brottsofferjouren, statistik 2008. Tillgänglig:
<http://www.boj.se/boj/ung/uploads/file/statistik2008.pdf> (2010-05-23).
- Brottsofferjouren, 2010. Tillgänglig:
www.boj.se/?c=4&pg=73 (2010-05-20).
- FN:s brottsofferdeklaration. Tillgänglig:
http://www.humanrights.gov.se/extra/faq/?module_instance=3&action=question_show&id=2645&category_id=31 (2010-04-06).
- Proposition (2000/01:79). Tillgänglig:
http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GO0379 (2010-05-20).
- SCB, 2009. Folkmängden i Sverige. Tillgänglig:
<http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/Visavar.asp?yp=tansss&xu=C9233001&huvudtabell=FolkmangdNov&deltabell=R1&deltabellnamn=Folkm%20mangden+i+riket+den+1+november+efter+%201950-och+k%201960-och+%201970-och+%201980-och+%201990-och+%202000-och+%202001-och+%202002-och+%202003-och+%202004-och+%202005-och+%202006-och+%202007-och+%202008-och+%202009-och+%202010> (2010-05-14).
- SCB, 2010. H-regionernas omfattning. Tillgänglig:
http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Regional%20statistik/Kartor/_Dokument/H-region_farg_karta.pdf. (2010-03-31).

Lagrum

- Lag (2001:453) Socialtjänstlagen.

Bilaga 1 Intervjuguide till kommuner

Syftet är att öka kunskapen kring hur socialnämnden/socialtjänsten tar ansvar för brottsoffer över 65 år.

Hej jag heter Eva/Marie och jag skulle vilja bli kopplad till den som har ansvar för brottsoffer.

Hej jag heter Eva/Marie, jag och klasskamrat skriver en C-uppsats om vilka hjälp och stödinsatser som ges brottsoffer över 65 år. Vi ringer runt till ett antal kommuner för att få en bild av hur det ser ut. Skulle du kunna svara på några frågor kring detta?

Finns det möjlighet för mig att kunna spela in vårt samtal?

Innan vi börjar vill jag informera dig om de etiska principer vi förhåller oss till i vårt arbete

- Du har rätt att när som helst avsluta samtalet
- Du och din kommun kommer vara anonyma i arbetet
- Inspelat material kasseras efter att uppsatsen blivit godkänd

Namn:

Anställd som:

1. Hur verkar ni för att hjälpa och stödja äldre brottsoffer? Berätta, Hänvisar ni till andra instanser?
2. Vad tänker du kring socialtjänstens ansvar för brottsoffer?
3. Brottsofferjouren är ju en ideell verksamhet som vad vi förstår har stöd och hjälpinsatser för brottsoffer och deras anhöriga, vad tänker du kring att frivilligorganisationer erbjuder brottsoffer dessa insatser? Ge exempel.
4. Av vem och hur fattas beslut om vilket ekonomiskt bidrag brottsofferjouren ska få. Berätta, vad bestämmer storleken?
5. Om ansvaret för utförandet av brottsofferstöd tas av någon annan organisation och kommunen har det yttersta ansvaret. Hur går ni då tillväga för att säkerställa att det arbetet är bra?

Bilaga 2 Respondentförteckning

Nr	Stor kommun	Kön	Titel	Övrigt, förvaltning	Kod
1	1	Kvinna	Biståndshandläggare, äldre	Socialförvaltningen	A
2		Kvinna	Uppdragsstrateg, vuxna med funktionshinder	Socialförvaltningen	B
1	2	Man	Socialchef	Social, tillsynsenheten	C
2			Samma person om ovan		
1	3	Man	Brottsförebyggandestrateg	?	D
2			Samma person om ovan		
3		Man	Kommunalråd	Politiker	E
1	4	Kvinna	Medlarsamordnare	Socialförvaltningen	F
2		Man	Fritidskonsulent	Fritidsförvaltningen	G
1	5	Kvinna	Kurator , stödcenter för unga brottsoffer	Socialförvaltningen	H
2		Kvinna	IFO-chef	Socialförvaltningen	I
3		Kvinna	Stabschef	?	J
Nr	Mellanbygd	Kön	Titel	Övrigt, förvaltning	Kod
1	1	Kvinna	Samordnare, våld i nära relationer	Socialförvaltningen	K
2			Samma som ovan		
3		Kvinna	Planerare/ utvecklare	?	L
1	2	Man	Avdelningschef omsorg	Socialförvaltningen	M
2			Samma som ovan		
3		Kvinna	Socialnämndens ordförande	Politiker	N
1	3	Kvinna	IFO- chef	Socialförvaltningen	O
2		Kvinna	Handläggare	Kultur och fritid	P
1	4	Kvinna	Chef över vård och omsorg	Socialförvaltningen	Q
1	5		Bortfall		
Nr	Glesbygd	Kön	Titel	Övrigt, förvaltning	Kod
1	1	Kvinna	Förste socialsekreterare	Socialförvaltningen	R
1	2	Man	IFO-chef	Socialförvaltningen	S
2		Kvinna	Handläggare, barn/unga/missbruk	Socialförvaltningen	T
1	3		Bortfall		
1	4	Kvinna	Chef	Socialförvaltningen	U

2		Man	Socialnämndens ordförande	politiker	V
1	5	Kvinna	Enhetschef	Socialförvaltningen	X
2		Kvinna	Kommunchef		Y
3		Man	Socialchef	Socialförvaltningen	Z